Голас Радзімы

№ 44 (1978)
30 кастрычніка 1986 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

На гэтым святе гучалі музыка і песні, праходзілі конкурсы і віктарыны. Ля кожнага катэджа стаялі сталы з дарамі восені, кандытарскімі вырабамі хатняга прыгатавання. Ветлівыя гаспадыні прапаноўвалі гасцям пахучы чай і смачны квас, здобнае пячэнне, ватрушкі, пірагі, бублікі, варэнікі.
Яркімі ўборамі самадзейных артыстаў, выстаўкамі вышытых ручнікоў, святочным адзеннем сяльчан былі расквечаны вуліцы Астрамечава—цэнтральнай сядзібы калгаса-камбіната «Памяць Ільіча», што на Брэстчыне. Восеньскія святы вуліц сталі ўжо традыцыйнымі ў гэтай гаспадарцы-міліянеры. Іх чакаюць, да іх рыхтуюцца ўсе — ад малога да старога. Тут усім весела і радасна.
НА ЗДЫМКАХ: на цэнтральнай вуліцы Астрамечава; у святе прыняла ўдзел і Антаніна **ЮШЧУК**. Ёй ужо 74 гады, але яна актыўны ўдзельнік фальклорнага калектыву; літаральна за некалькі хвілін можа намаляваць партрэт дырэктар Астрамечаўскай сярэдняй школы Анатоль **БУРАК**; выступае сямейны дуэт **КАСПЯРОВІЧАЎ**. Казімір — калгасны сталяр, яго жонка Наталля кіруе калектывам мастацкай самадзейнасці.

Фота В. РУДЗЬКО, У. ШУБЫ.

ВЫСТУПЛЕНИЕ

ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЦК КПСС М. С. ГОРБАЧЕВА ПО СОВЕТСКОМУ ТЕЛЕВИДЕНИЮ

Добрый вечер, дорогие товарищи!

Мы опять встречаемся с вами и опять по тому же вопросу — о Рейкьявике. Вопрос слишком серьезный. Итоги встречи с президентом США взбудоражили весь мир. За истекшие дни появилось много новых данных, требующих оценки, которыми я и хотел бы сегодня с вами поделиться.

На пресс-конференции в Рейкьявике я, помните, говорил, что мы еще не раз будем возвращаться к встрече между руководителями СССР и США.

Убежден: мы еще не осознали всей важности того, что произошло. Но обязательно поймем — не сейчас, так завтра, — поймем все значение Рейкьявика и воздадим должное как достижениям, приобретениям, так и упущенным возможностям, потерям.

При всем драматизме — и хода переговоров, и их итогов — встреча в Рейкьявике, может быть, впервые за многие десятилетия, так далеко продвинула нас в поисках путей к ядерному разоружению.

Я и сейчас считаю: в итоге встречи мы поднялись на более высокую ступень не только в анализе ситуации, но и в определении целей и рамок возможных договоренностей по ядерному разоружению.

Оказавшись в нескольких шагах от практической договоренности по столь трудной и жизненно важной проблеме, все мы неизмеримо больше стали понимать опасность, в которой находится мир, сильнее чувствуем необходимость безотлагательных решений и, что самое главное, — сейчас мы знаем: устранение ядерной угрозы — реально и возможно.

Здесь я хотел бы заметить, что еще совсем недавно советская программа ликвидации ядерных вооружений к 2000 году многими «столпами» мировой политики объявлялась иллюзией, несбыточной мечтой.

Вот уж воистину — тот самый случай, когда прошлый опыт является не богатством и не советчиком, а грузом, отягощающим поиск решений.

Но Рейкьявик породил не только надежды, Рейкьявик высветил и трудности на пути к безъядерному миру.

Без понимания этого факта нельзя правильно оценить итоги исландской встречи.

Силы, противостоящие тенденции к разоружению, велики. Это мы почувствовали как на самой встрече, так и сейчас. О Рейкьявике сейчас говорится много.

Встреча в Исландии реалистически мыслящими людьми расценивается как крупное политическое событие.

Приветствуется тот факт, что в результате ее удалось выйти на новые качественные рубежи в борьбе против ядерного оружия. Итоги Рейкьявика, как они видятся советскому руководству, ободряют всех, кто хочет перелома к лучшему.

Интересные оценки высказываются в государственных, общественных и научных кругах большинства стран. Наметившиеся возможности характеризуются как отвечающие общечеловеческим устремлениям.

По общему мнению, встреча подняла на новый уровень советско-американский диалог, равно как и в целом диалог Восток — Запад.

Он выведен из плоскости технических выкладок, цифровых сопоставлений на новые параметры и измерения.

С этой высоты видны новые перспективы в решении тех проблем, которые так остро сегодня стоят, — я имею в виду безопасность, ядерное разоружение, недопущение новых витков гонки вооружений, новое понимание возможностей, открывшихся перед человечеством.

Дискуссия в мире по итогам встречи, можно сказать, еще только разворачивается. Думаю, больше того, убежден, она будет нарастать. Будут нарастать, как мы думаем, и общие усилия народов, политических и общественных кругов, направленные на реализацию возможностей, открывшихся на встрече в Рейкьявике.

Там был обозначен маршрут движения к решению важнейших проблем, от которых зависит сама судьба человечества.

Но время после Рейкьявика показало и другое.

Круги, связанные с милитаризмом, с прибылями от гонки вооружений, явно напуганы. Они изо всех сил стараются справиться с новой ситуацией и, координируя свои действия, всячески стремятся сбить с толку людей. Взять под контроль настроения широких кругов мировой общественности, погасить их порыв к миру, помешать правителям занять четкую позицию в этот решающий исторический момент.

В распоряжении этих кругов — власть политическая, экономические рычаги, мощные средства информации. Не следует переоценивать их силу, но и недооценивать тоже не следует. По всему, конечно, видно — борьба будет трудной.

В стане противников разрядки и разоружения началась новая перегруппировка сил, предпринимаются лихорадочные усилия выстроить такие препятствия, чтобы процесс, начатый в Рейкьявике, захлебнулся.

В этих условиях считаю необходимым вернуться к вопросам, остро вставшим в повестку дня в связи со встречей в Исландии.

Наша точка зрения, которую я высказал спустя час по ее окончании, не изменилась. Считаю необходимым сказать об этом не только для того, чтобы подтвердить ранее сделанные оценки.

Делаю это, чтобы обратить ваше внимание на чехарду и разноголосицу, которые мы наблюдаем. То ли это от растерянности, замешательства, то ли заранее продуманная акция по надувательству простых людей.

Идут разные объяснения целей, которые ставились перед встречей. От первых проклятий в адрес Рейкьявика быстро и дружно перешли к восторгам.

Началась суетливая кампания по присвоению себе не своих предложений.

Главные силы брошены на защиту посрамленной в Рейкьявике СОИ. В общем, суматошные дни переживает сегодня Вашингтон.

Что это — предвыборная игра, которая нуждается в успехе Рейкьявика? Или имеем дело с непредсказуемой политикой на предстоящие годы?

Этот феномен нуждается в серьезном изучении.

Мимо нашего внимания не прошло, как и куда некоторые политические круги пытаются направить обсуждение итогов встречи.

О главных моментах такой кампании стоит сказать. Хотят обелить деструктивную позицию администрации США, которая пришла на встречу неподготовленной, я бы сказал еще раз, со старым багажом, а когда деваться было некуда и обстановка потребовала ясных ответов, сорвала возможность завершить встречу договоренностями.

Хотят в новой ситуации, создавшейся после Рейкьявика, понудить СССР вернуться к старым подходам, тянут назад к бесплодным цифровым дискуссиям, к блужданию по кругу в условиях тупика.

Очевидно, немало таких политиков на Западе, которых переговоры в Женеве устраивают как ширма, а не как форум для поиска договоренностей.

Теперь становится яснее то, что раньше тщательно маскировалось: в американских и западноевропейских правящих кругах есть мощные силы, которые стремятся сорвать процесс ядерного разоружения, кое-кто опять стал утверждать, что ядерное оружие — чуть ли не благо.

Говорят, что половина правды — самая опасная ложь. И очень тревожно, что на такую позицию — а подчас и позицию прямого обмана — встали не только средства массовой информации правого толка, но и высокопоставленные деятели американской администрации.

Я уже имел возможность рассказать, как было дело в Рейкьявике. Мы приехали на встречу с конструктивными и самыми радикальными за всю историю советско-американских переговоров предложениями по сокращению вооружений. В них учитываются интересы обеих сторон.

Прибыв в Исландию, я сказал об этом накануне встречи в беседе с руководителями этой страны. И уже в середине первой беседы с президентом США эти предложения ему были вручены.

Далеко идущие и взаимосвязанные, они составляют **целостный пакет** и основаны на объявленной 15 января нашей программе ликвидации ядерного оружия к 2000 году.

Первое. Вдвое сократить все без исключения стратегические вооружения.

Второе. Полностью ликвидировать советские и американские ракеты средней дальности в Европе и незамедлительно приступить к переговорам по ракетам этого типа в Азии, а также и по ракетам с дальностью меньше 1000 км, число которых мы предложили сразу же заморозить.

Третье. Упрочить режим ПРО и начать полномасштабные переговоры о полном запрещении ядерных испытаний.

На базе советских предложений и развернулись дискуссии в Рейкьявике, о чем я подробно говорил в прежних своих выступлениях.

В результате трудной борьбы и острых споров произошло обнадеживающее сближение позиций по двум из трех направлений.

Логика переговоров вывела стороны на определение конкретных сроков ликвидации стратегических наступательных вооружений. И мы с президентом Р. Рейганом пришли к согласию, что такие вооружения СССР и США могут и должны быть полностью ликвидированы к 1996 году.

Была достигнута договоренность и о полной ликвидации американских и советских ракет средней дальности в Европе, и о радикальном сокращении ракет этого класса в Азии.

Мы придаем этим договоренностям между СССР и США принципиальное значение: они показали, что ядерное разоружение возможно.

Такова первая половина правды о Рейкьявике. Но есть и другая половина. Состоит она, как я уже сказал, в том, что американская сторона сорвала соглашение, до которого, казалось, рукой подать.

Сейчас администрация США изо всех сил старается убедить, что возможный крупный успех с выходом на конкретные соглашения не был достигнут ввиду неуступчивости советской стороны по программе так называемой «стратегической оборонной инициативы».

Говорят даже, будто мы заманили в ловушку президента, выдвинув «захватывающие дух» предложения по сокращению стратегических наступательных вооружений и ракет средней дальности, а потом, дескать, в ультимативной форме потребовали отказа от СОИ.

Но суть нашей позиции, наших предложений вот в чем: мы за сокращение, а затем и полную ликвидацию ядерного оружия и решительно против нового этапа гонки вооружений, переноса ее в космос.

О[illegible]а — мы против СОИ и за укрепление Договора по ПРО.

Всякому здравомыслящему человеку понятно, что если мы вступаем на дорогу глубоких сокращений, а потом и полного уничтожения ядерного оружия, то надо исключить любую возможность, которую могла бы использовать то ли советская, то ли американская сторона для получения одностороннего военного превосходства.

Как раз главную опасность СОИ мы и видим в переносе гонки вооружений в новую сферу, в стремлении вырваться с наступательным оружием в космос и таким способом добиться военного превосходства.

СОИ встала на пути прекращения гонки вооружений, избавления от ядерного оружия, главным препятствием на пути к безъядерному миру.

И когда господин Шульц, государственный секретарь США, говорит американскому народу, что СОИ — это своего рода «страховой полис» для Америки, то это, по меньшей мере, попытка ввести в заблуждение американский народ.

СОИ на самом деле не укрепляет безопасность Америки, не укрепляет, а, открывая новый этап гонки вооружений, дестабилизирует военно-политическую ситуацию и тем самым ослабляет и безопасность Соединенных Штатов, и всеобщую безопасность.

Это американцы должны знать.

Должны они знать и то, что позиция США по СОИ, объявленная в Рейкьявике, в корне противоречит Договору по ПРО. Статья XV этого договора действительно позволяет выйти из договора, но только при определенных обстоятельствах, а именно — если «исключительные обстоятельства поставили под угрозу ее (участницы договора) высшие интересы». Никаких таких обстоятельств не было и нет сейчас. И понятно, что ликвидация ядерного оружия, если бы она началась, делала бы возникновение таких чрезвычайных обстоятельств еще менее вероятным. Это логично.

Статья XIII Договора по ПРО предусматривает и другое, а именно — что стороны должны «рассматривать по мере необходимости возможные предложения по дальнейшему повышению жизнеспособности настоящего договора». США же стремятся, наоборот, обесценить договор, лишить его смысла.

Это все — цитаты из документа, подписанного высшим представителем Соединенных Штатов.

Много сочинили побасенок, чтобы поднять авторитет СОИ. Одна из них — что русские страшно ее боятся. Другая — что именно СОИ привела русских на переговоры в Женеву, а потом и в Рейкьявик. Третья — что СОИ — это единственное спасение Америки от «советской угрозы». Четвертая — что СОИ обеспечит Соединенным Штатам большой технологический отрыв от Советского Союза и других стран и т. д. и т. п.

Сейчас со знанием проблемы я могу сказать только одно: продолжение программы СОИ втянет мир в новый этап гонки вооружений и дестабилизирует стратегическую обстановку.

Все остальное, что приписывается СОИ,— во многом весьма сомнительно и делается для того, чтобы в привлекательной упаковке сбыть этот подозрительный и опасный товар.

Президент, отстаивая свою позицию, приведшую к срыву договоренности в Рейкьявике, задает риторические вопросы: «Почему русские столь упорно требуют, чтобы Америка навечно осталась уязвимой для советского ракетного удара? Почему Советский Союз настаивает на том, чтобы мы оставались беззащитными навечно?».

Меня, признаться, такие вопросы удивляют. Из них вроде бы вытекает, что у американского президента есть возможность сделать свою страну неуязвимой, надежно ее защитить от ядерного удара.

Но пока существует ядерное оружие и продолжается гонка вооружений, у него нет такой возможности. Так же, разумеется, как и у нас.

Если президент надеется здесь на СОИ, то зря. Эффективной эта система будет разве что в случае, если ликвидировать все ракеты. Но зачем тогда, спрашивается, вообще нужна противоракетная оборона? К чему ее строить? Я не говорю уже о выброшенных на ветер средствах, о стоимости этой системы — по некоторым оценкам она достигнет нескольких триллионов долларов.

Пока же мы стараемся убедить Америку отказаться от опасной затеи. Убеждаем американскую администрацию искать неуязвимость, защиту на другом пути — на пути полной ликвидации ядерного оружия, создания всеобъемлющей системы международной безопасности, исключающей любые войны — и ядерные, и обычные.

Однако на сегодняшний день программа СОИ остается составной частью военной доктрины США.

Поныне действующее «Руководство по обороне на 1984—1988 годы», вышедшее из недр Пентагона в начале президентства Рейгана, прямо предусматривает «разработку систем космического базирования», включая средства уничтожения со-

(Окончание на 5-й стр.).

ЖЫЛЛЁВАЯ ПРАГРАМА ДВАНАЦЦАТАЙ ПЯЦІГОДКІ

КОЖНАЙ СЯМ'І — АСОБНАЯ КВАТЭРА

«Кожнай сям'і — асобная кватэра» — так коратка фармулюецца мэта жыллёвай палітыкі Савецкай дзяржавы, дасягненне якой намечана на бліжэйшыя 15 год. Імкнучыся паскорыць яе выкананне, Савецкі Саюз робіць энергічныя намаганні па нарошчванню жылога фонду краіны. У гэтым няцяжка пераканацца, параўнаўшы жыллёвую праграму мінулай пяцігодкі (1981-1985) — было здадзена пад засяленне 550 мільёнаў квадратных метраў карыснай плошчы, з сённяшняй—намечана пабудаваць 595 мільёнаў. Прыбаўка ў 45 мільёнаў квадратных метраў жылля роўная 800 тысячам кватэр і аднасямейных дамоў, у якіх можна рассяліць сама меней 2,5 мільёна чалавек.

Але асаблівасць жыллёвай праграмы 1986-1990 гадоў не вычэрпваецца толькі высокімі тэмпамі будаўніцтва. Узрастаюць таксама патрабаванні да якасці жылля, комплекснасці забудовы. Усё гэта разам неабходна будзе ўвязаць з рэканструкцыяй і тэхнічным пераўзбраеннем домабудаўнічай вытворчасці, арганізацыйнай і эканамічнай перабудовай будаўнічай справы ў краіне. Нават неспецыялісту ясна, што ў такім спалучэнні рух да намечанай мэты ўяўляецца выключна складаным.

Міжволі ўзнікае пытанне: на што разлічваюць у СССР, плануючы ажыццявіць усё гэта адначасова? Тым больш што ў апошнія гады ў рабоце савецкага жыллёвага канвеера назіраюцца збоі, не зжыта да канца арытмія ў здачы жылля ў эксплуатацыю, нямала прэтэнзій да яго і па якасці. Словам, праблем, якіх сабралася ў гэтай галіне і якія патрабуюць неадкладнага вырашэння, больш чым дастаткова. Здавалася б, з такім грузам разлічваць на поспех у рэалізацыі такой напружанай і абцяжаранай пабочнымі фактарамі жыллёвай праграмы несур'ёзна.

І тым не менш у Савецкім Саюзе з аптымізмам глядзяць на магчымасці будіндустрыі ў ажыццяўленні задуманага. Пачатая ў галіне эканамічная рэформа, як мяркуюць спецыялісты, надасць якасна іншы змест арганізацыі будаўнічай справы, зменіць адносіны да працы. Размова ідзе аб радыкальнай перабудове, пачынаючы са структурных перамен (ліквідацыі шматзвеннасці, стварэння цэнтралізаванага кіраўніцтва галіной) і канчаючы гаспадарчымі, дзе галоўная роля надаецца гаспадарчаму разліку, крэдытнаму фінансаванню, планаванню і ацэнцы працы будаўнікоў па канчатковаму выніку—здадзенаму «пад ключ» аб'екту. Узятыя ўсе разам, яны, як сведчыць вопыт, набыты ў працэсе шматлікіх эксперыментаў, прымушаюць весці справу хутка, добра і эканомна.

Раней, калі дзейнічаў механізм бюджэтнага фінансавання будоўляў, а работа будаўнікоў планавалася і ацэньвалася па велічыні асвоеных (матэрыялізаваных) імі сродкаў, галоўны іх клопат быў — як мага больш зрасходаваць грошай. І яны, натуральна, імкнуліся да гэтага, мала клапоцячыся аб якасці і эканоміі, якія, дарэчы, у грашовым выражэнні практычна ніяк не стымуляваліся.

З пераходам на поўны гаспадарчы разлік і крэдытнае фінансаванне адносіны да будаўнічай вытворчасці ў корані мяняюцца. Узятыя ў банка пад працэнт сродкі на пакрыццё бягучых расходаў рана ці позна прыйдзецца вяртаць, значыць, будаўнікам няма цяпер ніякага разліку траціць іх без аглядкі. Больш таго, ім выгадна, каб агульная сума затрат па будуемаму аб'екту аказалася менш за яго каштарысную вартасць. У гэтым выпадку большая частка з'эканомленых сродкаў пойдзе на дадатковае ўзнагароджванне да іх асноўнага заробку.

Далей: пагашэнне банкаўскага крэдыту магчыма толькі пасля таго, як заказчык прыняў і аплаціў аб'ект. Згодна з палажэннем, за работу, выкананую выдатна, ён дае будаўнікам адпаведную прыбаўку да каштарыснай вартасці, ацэнка «добра» раўназначна сабекошту праекта, «здавальняюча» — утрыманню з каштарыса. Што ж тычыцца недаробак, то пра іх нават і размовы быць не можа.

У дагаворы з будаўнікамі ўказаны і тэрміны: за невыкананне іх заказчык можа вылічыць з кошту аб'екта пэўную суму. Акрамя таго, і банк са свайго боку пакарае будаўнікоў больш высокім працэнтам за крэдыт.

Як бачым, у новым механізме эканамічных узаемаадносін дзейнічаюць дастаткова магутныя сілы, якія прымушаюць будаваць добра, хутка і эканомна. Менавіта на іх і рабіўся разлік пры распрацоўцы такой напружанай жыллёвай праграмы.

Праўда, ёсць апаскі, што пачатая ў галіне рэканструкцыя і тэхнічнае пераўзбраенне домабудаўнічых прадпрыемстваў на нейкі час затармозяць тэмпы паскоранага нарошчвання жыллёвага фонду краіны. Аднак з завяршэннем тэхналагічнага абнаўлення можна будзе нагнаць упушчанае.

У той жа час укараненне ў вытворчасць гібкіх тэхналагічных сістэм дазваляе практычна без спынення канвеера пераходзіць з выпуску адной мадэлі жылля на другую. Ва ўмовах распаўсюджанай у СССР заводскай вытворчасці жылля, заснаванай на тыпізацыі, такая здольнасць канвеера мае выключна важнае значэнне, таму што яна вырашае даўнюю супярэчнасць паміж творчай фантазіяй дойліда і магчымасцямі будаўнічай індустрыі.

Заслугоўвае ўвагі і новы падыход да развіцця раёнаў піянернага асваення Сібіры і Далёкага Усходу. У адрозненне ад ранейшай практыкі, калі асноўныя сі[illegible] сродкі накіроўваліся на прамы[illegible]ае будаўніцтва і толькі тое, што заставалася, на сацыяльнае, у тым ліку і на жыллё (у адносінах да іх дзейнічаў так званы «астаткавы прынцып»), цяпер — наадварот: спачатку — жыллё і ўсё, што яму спадарожні[illegible] а затым ужо — вытворчасць. Ра[illegible]овы вынік такой інвестыцыйнай палітыкі — залучыць і замацаваць у гэтых раёнах кадры, а ў даўгачасным плане — стварыць тут добрыя ўмовы для пражывання чалавека.

Далейшае развіццё атрымае і практыка будаўніцтва жылля на вёсцы. З часам сялянскія сем'і будуць пазбаўлены неабходнасці самім будаваць жыллё. Як і ў горадзе, усе клопаты ў сувязі з гэтым возьмуць на сябе спецыялізаваныя будаўнічыя падраздзяленні, а таксама сельскія прадпрыемствы паўназборнага домабудавання, якіх з кожным годам становіцца ўсё больш.

Улічваючы той вялікі ўплыў, які аказвае жыллёвая праблема на лёсы маладых сем'яў, у СССР шукаюць дадатковыя магчымасці, каб паскорыць яе вырашэнне. І тут разам з рознымі льготамі і перавагамі, якімі карыстаюцца маладыя сем'і пры атрыманні дзяржаўнага ці набыцця ўласнага (кааператыўнага) жылля, заслугоўвае асаблівага ўпамінання народжаная ініцыятывай моладзі новая форма жыллёвага будаўніцтва, якая атрымала шырокае распаўсюджанне ў краіне. Размова ідзе пра так званыя маладзёжныя жылыя комплексы (МЖК).

МЖК дзякуючы таму, што іх будуюць тыя, хто ў іх будзе затым жыць, дазваляюць маладым сем'ям на працягу года вырашыць сваю жыллёвую праблему. Да вартасцей такой арганізацыі справы трэба аднесці таксама высокія тэмпы будаўніцтва і добрую яго якасць, не кажучы ўжо пра той асаблівы мікраклімат, які складваецца там, дзе жыве пераважна моладзь і дзе людзі добра ведаюць адзін аднаго.

У фінансавым забеспячэнні жыллёвай праграмы прыярытэт, як і раней, будзе належаць дзяржаўным субсідыям. Іх доля захаваецца на ўзроўні 77-80 працэнтаў. У той жа час урад плануе расшырыць магчымасці ўдзелу насельніцтва ў кааператыўным і індывідуальным жыллёвым будаўніцтве, заахвочваючы яго да гэтага льготнымі ўмовамі крэдытавання (у размеры 70-80 працэнтаў кошту жылля пад 0,5-1,5 працэнта гадавых адлічэнняў з выплатай на працягу 25 год).

Аляксандр ДЗЕДУЛ.

ЧАС ВЯЛІКІХ ЗМЕН

ДВАЙНЫ ЭФЕКТ МАДЭРНІЗАЦЫІ

На Мінскім заводзе аўтаматычных ліній сёння працуе чатыры з паловай тысячы чалавек. Станкі з лічбавым праграмным кіраваннем, адразное і агрэгатнае абсталяванне для аўтамабільных і трактарных заводаў прадпрыемства экспартуе ў многія краіны свету.

ПРАБЛЕМЫ ВЫТВОРЧЫЯ І САЦЫЯЛЬНЫЯ ВЫРАШАЮЦЦА Ў КОМПЛЕКСЕ

Завод, які быў пабудаваны каля трыццаці гадоў назад, зараз перажывае «другое нараджэнне». У бягучым пяцігоддзі (1986—1990) плануецца больш чым на 50 працэнтаў абнавіць парк абсталявання. Аб'ём выпускаемай прадукцыі пры гэтым павінен штогод узрастаць амаль на 10 працэнтаў. Такія тэмпы дыктуе перабудова эканомікі, якая праводзіцца зараз у Савецкім Саюзе. Станкабудаванню тут належыць асаблівая роля. Яно павінна весці перабудову значна хутчэй за іншыя галіны, каб забяспечыць прамысловасць новай, больш сучаснай тэхнікай.

— Уявіце сабе, што стометроўку бягуць прыкладна роўныя па сілах спрынтэры, і ўсе яны аднолькава імкнуцца да перамогі, але некаторыя канкрэтныя спартсмены абавязаны прайсці дыстанцыю ўдвая хутчэй, — заўважае наконт гэтага 39-гадовы старшыня прафсаюзнага камітэта завода Мікалай Пракоф'еў і тут жа прыводзіць яшчэ адну лічбу: прадукцыйнасць працы на заводзе да канца пяцігодкі павінна ўзрасці на 50 працэнтаў.

Таму мадэрнізацыя вытворчасці для нас сёння галоўнае,—зак[illegible]ае Пракоф'еў.

Здавалася б, праблемы тэхнічнага пераўзбраення, рост прадукцыйнасці працы не ўваходзяць у кола непасрэдных клопатаў прафсаюзнага лідэра.

— Гэта так, — згадж[illegible]цца Пракоф'еў. — Але ад пасля[illegible]а вырашэння гэтых задач напр[illegible]ую залежыць і выкананне нашых сацыяльных планаў. Будзем працаваць эфектыўней — атрымаем больш прыбытку і адпаведна больш сродкаў на сацыяльныя патрэбы калектыву. Справа ў тым, — тлумачыць ён, — што вось ужо другі год наша прадпрыемства, як і ўсё станкабудаванне (а з сёлетняга года наогул уся прамысловасць) працуе ў новых умовах гаспадарання, якія стымулююць высокаэфектыўную працу, прадпрымальнасць і ініцыятыву. Важны момант для прафсаюза заключаецца ў тым, што мы атрымалі больш самастойнасці ў выкарыстанні свайго прыбытку. І раней, зразумела, ні адзін рубель не расходаваўся без уліку думкі прафсаюза. Зараз гэтых рублёў можна мець больш, бо працэнт адлічэнняў на сацыяльныя патрэбы стаў вышэйшы і напрамую залежыць ад вынікаў нашай работы. Таму прафсаюз не менш адміністрацыі зацікаўлены ў паспяховай рэалізацыі вытворчай праграмы завода. Мы ўзялі пад свой кантроль усе важнейшыя напрамкі. За ходам мадэрнізацыі, напрыклад, сочыць спецыяльная камісія прафкома.

ЗАВОД БУДУЕ ДОМ

Старшыня прафкома лічыць, што самы надзейны шлях паспяховага вырашэння вытворчых задач — гэта паралельнае ажыццяўленне шырокага комплексу сацыяльных мерапрыемстваў.

— Праблема нумар адзін для нас — гэта жыллё, — расказвае Мікалай Пракоф'еў. — Штогод мы забяспечваем новымі кватэрамі ў сярэднім 60 сем'яў. Але вастрыня праблемы практычна не спадае. На сённяшні дзень яшчэ шэсць соцень нашых работнікаў чакаюць сваёй чаргі. Большасць з іх гэта людзі, якія маюць патрэбу ў паляпшэнні жыллёвых умоў: больш прасторных і камфортных кватэрах. Многія (пераважна моладзь) жывуць пакуль у заводскім інтэрнаце. Некаторыя маладыя сем'і здымаюць жыллё ў іншых грамадзян (палову выдаткаў на гэта ім кампенсуе завод). Словам, праблему трэба вырашаць зыходзячы з таго, што кожная сям'я павінна мець асобную добраўпарадкаваную кватэру. Мы падлічылі, што для выканання гэтай задачы да 2000 года, як вызначыў XXVII з'езд партыі, нам неабходна штогод выдзяляць 110 кватэр. Тут улічаны і тыя людзі, што прыйдуць працаваць да нас у будучыні. Як бачыце, ужо сёння нам трэба ўдвая больш кватэр, чым мы атрымліваем. Дзе іх узяць? Мы вырашылі, што да тых пяцідзесяці кватэр, якія штогод выдзяляе нашаму прадпрыемству гарадскі Савет, будзем будаваць яшчэ мінімум столькі ж самі так званым гаспадарчым спосабам. Гэта значыць, калі завод сам і на ўласныя сродкі будуе дом. Такая практыка атрымлівае ў нашай краіне ўсё большую папулярнасць. Мы таксама маем тут пэўны вопыт — летась пабудавалі 50-кватэрны дом. У бягучай пяцігодцы плануем яшчэ тры, але ўжо 100-кватэрныя дамы.

Эфектыўная работа прадпрыемства і, як вынік, пастаянны рост адлічэнняў на сацыяльнае развіццё даюць заводу магчымасць вырашаць і праблемы адпачынку рабочых пасля працы і ў выхадныя дні. Хаця ў такім буйным культурным цэнтры, як Мінск, ёсць многа магчымасцей правесці вольны час цікава і змястоўна, людзі, асабліва старэйшага ўзросту, аддаюць перавагу адпачынку ў асяроддзі сваіх знаёмых, разам з сем'ямі. Таму завод (зноў жа гаспадарчым спосабам) пачынае будаўніцтва свайго спартыўнага комплексу. Размесціцца ён у пойме ракі, у ціхім і маляўнічым куточку горада. Тут будзе стадыён, валейбольныя пляцоўкі, тэнісныя корты, закрыты корпус з вялікай спартыўнай залай і плавальным басейнам. Будаўніцтва аб'екта абыдзецца прадпрыемству мільён рублёў.

УМОВЫ ПРАЦЫ — НА ПЕРШЫМ МЕСЦЫ

У бягучай пяцігодцы ўсе вытворчыя працэсы на заводзе павінны быць механізаваны, наколькі гэта дазваляе сучасны ўзровень развіцця сусветнай тэхнікі.

— Гэта якраз і ёсць адна з мэт мадэрнізацыі, — расказвае старшыня прафсаюзнага камітэта. — Бо новае абсталяванне — гэта не толькі больш высокая прадукцыйнасць, але і значнае скарачэнне ручной працы, фізічных затрат рабочых. Нядаўна, напрыклад, у нас сканструявана і ўкаранёна ў вытворчасць пераналаджваемая аўтаматычная лінія, якой кіруе камп'ютэр. Яна забяспечвае загрузку і апрацоўку дэталей любой канфігурацыі і ў любой паслядоўнасці без затраты часу на пераналадку, можа працаваць па любых праграмах, што перадае ЭВМ. Адна гэтая лінія замяніла 20 універсальных станкоў і вызваліла 40 рабочых-станочнікаў. Некаторыя з іх за кошт прадпрыемства прайшлі перападрыхтоўку для работы на новым абсталяванні, астатнія атрымалі месцы ў адпаведнасці са сваёй кваліфікацыяй на іншых участках. Ніхто з іх у зарплаце не прайграў.

Пазней я размаўляў у цэху з адным былым станочнікам, а цяпер наладчыкам на новай лініі 27-гадовым Сяргеем Злотнікавым. Работа ў гэтай якасці вабіць яго не столькі матэрыяльнымі выгадамі, колькі новым, больш творчым зместам і значна лепшымі ўмовамі. Дарэчы, праведзенае нядаўна на прадпрыемстве сацыялагічнае даследаванне паказала, што каля 80 працэнтаў рабочых, характар работы якіх змяніла мадэрнізацыя вытворчасці, на першае месца паставілі якраз выйгрыш ва ўмовах працы.

Па-новаму падыходзяць сёння на заводзе і да ацэнкі ўмоў працы інжынерна-тэхнічных работнікаў. Раней лічылася, што ў ІТР тут праблем няма, цяжкэй за аловак, як жартавалі, ім падымаць нічога не даводзіцца. Цяпер традыцыйны аловак адыходзіць на другі план. У заводскім канструктарскім бюро мне паказалі новую сістэму аўтаматызаванага праектавання. Акрамя ўсяго іншага, «разумная машына» вызваліла спецыялістаў ад даволі працаёмкіх і стамляючых чарцёжных работ, яна цалкам узяла на сябе графічнае ўвасабленне ідэй канструктараў. Прычым робіць гэта ў дзесяткі, а то і ў сотні (!) разоў хутчэй за чалавека.

Так што зручны абутак і добрае пакрыццё бегавой дарожкі таксама многа значаць для спрынтэра, які ідзе на небывалы рэкорд.

Ігар ГЕРМЯНЧУК.

НАБЛЮДЕНИЯМИ ДЕЛИТСЯ СОЦИОЛОГ

ОБРАЗОВАНИЕ ПЛЮС САМООБРАЗОВАНИЕ

Кандидат философских наук Сергей ОНУПРИЕНКО — социолог, сотрудник Института философии Академии наук БССР. На протяжении ряда лет он занимается исследованием молодежных проблем. Сегодня ученый делится некоторыми своими наблюдениями, касающимися образовательного уровня рабочей молодежи.

Этот опрос проводился среди 250 молодых производственников Минского завода шестерен. Нас интересовали самые разные стороны жизни, труда, быта и увлечений рабочей молодежи. Но в центре внимания были вопросы, связанные с образованием, его ролью в жизни молодых людей.

Что же мы получили? Абсолютное большинство (78 процентов) опрошенных нами указали, что образование существенно помогает им на производстве. 15 процентов заявили, что уровень образования непосредственно на рабочем месте важной роли не играет, а в основном после работы — в семье, на отдыхе, среди друзей и т. д. И лишь 7 процентов ответили, что толком не знают, в чем заключается важность образования для рабочего человека.

Интересны и результаты более углубленного опроса. Он проводился среди тех семидесяти восьми процентов рабочих, которые подчеркнули важность образования в своей повседневной профессиональной деятельности. Мы попытались выяснить: в чем именно видят они важность образования. Каждый мог указать несколько вариантов ответов из предложенных нами. Вот результаты. 67 процентов молодых рабочих полагают, что знания, умения, навыки, т. е. все то, что и составляет понятие «образование», необходимы для роста производительности труда на конкретном рабочем месте. 44 процента опрошенных прямо указали, что уровень образования способствует повышению качества выпускаемой продукции. Причем, многие рабочие в анкетах дописали, что образование воспитывает аккуратность, внимательность, способствует четкому выполнению заданий. 31 процент ответивших считает, что полученные знания нужны человеку не только на производстве, но и в общественной деятельности, для работы в молодежных организациях, например, в профсоюзе. 14 процентов опрошенных отметили, что прежний уровень образования явился толчком к продолжению учебы в техникумах, вузах, на различных курсах повышения квалификации.

Аналогичные исследования проводились и на других промышленных предприятиях нашей республики. Результаты были похожие.

Образовательный уровень рабочего сейчас играет весьма важную роль. Белорусские экономисты и социологи на основе конкретных исследований отмечают, что нормы выработки рабочих со средним образованием на 25-30 процентов выше, чем у рабочих, окончивших только восемь классов средней школы. Подсчитано также, что рост образования на один класс дает прирост производительности труда в машиностроении и легкой промышленности не менее, чем на 1,5-2 процента. Словом, сейчас на производстве нужны люди как минимум со средним образованием.

Сегодня его получает практически вся наша молодежь. Прежде всего в общеобразовательных школах и профессионально-технических училищах, многие из которых принимают на учебу юношей и девушек после восьми классов школы и одновременно со специальностью дают среднее образование. Если же [illegible]ек начал трудовую жизнь, не имея среднего образования, он может получить его, посещая вечернюю школу. Администрация завода, естественно, всячески поощряет это. На [illegible]ском автомобильном за[illegible], например, рабочим, которые успешно сочетают учебу и добросовестный производительный труд, в качестве поощрения выплачивается дополнительно к зарплате ежемесячная стипендия в размере 15 и более рублей.

В своих исследованиях мы интересовались также мнением рабочих о системе среднего вечернего образования. Примерно 70 процентов опрошенных нами молодых производственников понимают важность «вечерки» для рабочей молодежи и охотно посещают школу. Кстати, многие высказали предложения, как сделать эту систему обучения еще более интересной для рабочих. Например, создать клубы интересных встреч, устраивать лекции по вопросам организации труда рабочих, психологии человека, по проблемам экологии, эргономики и т. д.

Такой опыт у нас уже имеется. Многие вечерние школы, особенно в последнее время, стали чаще приглашать квалифицированных консультантов. В беседах с ними можно получить разъяснения по вопросам чисто производственного характера, а также квалифицированный ответ по трудовому законодательству, проблемам психологии семейной жизни, советы врачей, экономистов, социологов и многое другое.

Нельзя не сказать несколько слов о самообразовании рабочих. Данные упомянутого нами опроса, проведенного на Минском заводе шестерен, свидетельствуют, что здесь более 65 процентов молодых рабочих охвачены различными формами самообразования. Имеется в виду самостоятельная работа с книгами в заводских и городских библиотеках, участие в рационализации и изобретательстве, посещение различных лекций и т. д.

Мы попытались выяснить причины, которые заставляют молодых рабочих совершенствовать свои знания. (Отметим, что практически все опрашиваемые имели среднее образование). Большинство ответили, что заниматься самообразованием им необходимо из-за сложности выполняемой работы, то есть этого требует характер самого производства, что хотят расширить свой кругозор, выявить и развить собственные способности.

Будущее этой формы образования молодежи нам видится в создании специальных центров непосредственно на производстве. Там рабочий в удобное для него время может прослушать лекцию по интересующим его вопросам, проконсультироваться с техническими специалистами, ознакомиться с методами и способами работы с научно-популярной, научной и художественной литературой, оформлением разнообразной производственной документации... Естественно, для создания подобных центров потребуются немалые материальные и моральные затраты, но сегодня это не праздная затея, а веление нашего бурного времени.

О ЧЕМ ПИШЕТ ПОЛ ТЕРНЕР

Я переписываюсь с квакером из США Полом Тернером, который живет в штате Индиана. Он посетил впервые Советский Союз в 1983 году, а затем еще раз в 1985 году. Пол Тернер—один из инициаторов породнения своего родного города Ричмонд с областным центром РСФСР Смоленском. Накануне заключения договора о породнении Фрэнк Уолтерманн, мэр Ричмонда, получил письмо от депутатов городского Совета Смоленска, где, в частности, сказано: «Жители Смоленска убеждены, что совместные усилия всех миролюбивых сил могут снять напряженность и укрепить мир на земле».

В июле этого года группа жителей Ричмонда посетила Советский Союз. Из Смоленска американцы приехали автобусом в Минск, где состоялась встреча с активом Белорусского республиканского комитета защиты мира. Руководитель группы американских гостей Джон Бауэрс передал мне привет и очередное письмо от Тернера. В нем Пол выражает сочувствие по поводу аварии на Чернобыльской АЭС и предлагает оказать со своей стороны посильную помощь.

Пол рассказывает также, что в июле этого года пятьдесят советских граждан и свыше ста американцев совершили круиз по реке Миссисипи на борту парохода «Делта Квин». Их маршрут пролегал из Миннеаполиса в Сент Луис. Они побывали на родине Марка Твена, отмечая таким образом общую любовь и симпатию к американскому писателю, которому принадлежат следующие слова: «Приверженность к устаревшим взглядам никогда не делала человека свободным».

В США квакерский комитет американо-советской дружбы, членом которого является Пол Тернер, стал инициатором нового начинания в области культурного обмена между нашими странами. Малое знание американцами жизни в СССР побудило, по словам Пола, комитет квакеров выступить с инициативой издания совместной американо-советской книги, рабочее название которой «Опыт рядового человека». Это будет подборка художественных и документальных произведений американских и советских авторов. Американскую сторону в данном издании будут представлять специалисты русского и английского факультетов колледжа имени Брайана Мора и русского факультета Пенсильванского университета. Советскую сторону представит Агентство печати Новости. Пол считает, что планируемое издание будет осуществлено в 1987 году и внесет большой вклад во взаимопонимание между нашими странами.

С. ЧЕРНЫШ,
член постоянной молодежной комиссии Белорусского республиканского комитета защиты мира.

ИХ ВЕРА, НАДЕЖДА, ЛЮБОВЬ

Прийти в этот дом без гостинца неловко. Шоколадные конфеты быстро расположили ко мне всех трех «интервьюируемых». Дашенька охотно показала своего любимца — попугая Рому, Маринка притащила ворох ярких книг, Аннушка продемонстрировала свои успехи в гимнастике.

Мо[illegible] героини — это сестрички-близнецы. Три с половиной года наз[illegible] семье минчан Кухаренко ждали первенца, а появилось сраз[illegible] три дочери. Весть эта не испугала Николая Кухаренко: сам был седьмым в семье, а уж троих, сказал, вырастим. Тогда и выделил из своего фонда Минский завод холодильников, где Николай работает бригадиром электриков, а жена — лаборантом, новую четырехкомнатную квартиру.

С[illegible]ня видишь, что все в этом уютном, опрятном жилье подчине[illegible] детям. В спальне — три аккуратные кроватки с одинаковыми сумками-игрушками для пижам, в детской на ковре — объемный ящик с игрушками, на стенах наклеены красочные иллюстрации из детских сказок.

Девчушки растут любознательными, шустрыми. По утрам сестрички спешат в детсад. Благо, он прямо во дворе их дома, в транспорте ехать не надо.

Самый радостный день в семье — воскресенье, когда все в сборе и никуда не надо спешить. В этот день папа берет одну из дочек, строго по очереди, с собой на тренировку. Уже много лет Николай занимается тяжелой атлетикой. Он мастер спорта по штанге. С рождением тройняшек немного запустил тренировки, но, посоветовавшись с женой, решил не оставлять любимого занятия. Да и девчушек заодно начал потихоньку приобщать к спорту. Вот и шагает по воскресеньям за руку с папой, принарядившись, одна из сестричек. Пока папа тренируется, старается тоже не отстать: выполняет различные упражнения, прыгает, резвится...

Поздним воскресным вечером, когда гаснут экраны телевизоров и дом погружается в дрему, светится окошко на седьмом этаже. В комнате, специально отведенной для домашних дел, Мария Константиновна готовит одежку для своих малышек на предстоящую неделю. Ведь только платьиц надо погладить двадцать одно, а маечек, трусиков, колготок... Порой умудряется еще и повязать: то свитерок, то шапочку преподнесет своим любимицам.

— Конечно, трудно приходится, — говорит Мария,— хотя муж помогает мне в делах. Но все окупается сторицей, когда вижу своих дочурок нарядными, веселыми и здоровыми. К тому же у нас много добрых друзей, которые подбодрят и словом, и делом.

Порой родителей спрашивают, отчего не назвали они своих тройняшек традиционно: Вера, Надежда, Любовь? Супруги улыбаются: понравились другие имена. Растут у Кухаренко Марина, Даша, Аня, такие внешне похожие и такие разные по характеру три сестрички-близнецы — их вера, надежда и, конечно же, беспредельная любовь.

И. МАРМУЛЕВСКАЯ.

НА СНИМКАХ: вечерняя сказка; врач **Г. КИСЕЛЕВА** осматривает малышек; **Даша, Марина и Аня в детском саду.**

ВЫСТУПЛЕНИЕ

ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЦК КПСС М. С. ГОРБАЧЕВА

(Окончание. Начало на 2-й стр.).

ветских спутников, форсирования систем противоракетной обороны территории Соединенных Штатов с возможным выходом США из Договора по ПРО.

Как подчеркивается в этом документе, «надо направить военное соперничество с СССР в новые области и тем самым сделать бессмысленными все предыдущие советские расходы на оборону и сделать все советское оружие устаревшим». Опять, как видите, погоня за призраком, выражаясь словами бывшего президента Никсона, опять расчеты измотать Советский Союз.

Трудно даются уроки нынешней администрации.

Не здесь ли ответ на вопрос, почему так упорно держатся за СОИ? Планы «звездных войн» стали главным препятствием к договоренности о ликвидации ядерной угрозы. И зря сейчас в Вашингтоне стремятся изобразить дело так, будто мы движемся к соглашению.

Ликвидировать ядерное оружие как средство сдерживания американской агрессии, получив взамен угрозу из космоса, — на это могут пойти лишь политические простаки. Таких в советском руководстве нет!

Трудно примириться, что из-за всего этого упущен уникальный шанс — избавить человечество от ядерной угрозы. Имея именно это в виду, я говорил на пресс-конференции в Рейкьявике о том, что мы не считаем диалог законченным и надеемся, что, вернувшись домой, президент Р. Рейган посоветуется с конгрессом США, с американским народом и примет решения, необходимость которых логически вытекает из достигнутого в Рейкьявике.

Произошло же совсем другое. Помимо того, что исказили всю картину переговоров в Рейкьявике — об этом я еще скажу, — предприняли в последние дни акции, которые на нормальный человеческий взгляд выглядят просто дикими после столь важной встречи на уровне высшего руководства двух стран.

Я имею в виду высылку из США еще 55 работников советского посольства и консульства. Мы, конечно, примем ответные меры, очень жесткие меры, так сказать, на равных. Спускать такое безобразие не намерены. Но сейчас я — о другом.

Что же это за правительство, что же можно ожидать от него в других делах на международной арене? До каких пределов распространяется непредсказуемость его действий?

Оказывается, что не только нет у него конструктивных предложений по ключевым вопросам разоружения, но нет даже желания сохранить атмосферу, необходимую для нормального продолжения диалога. Получается, что Вашингтон не готов ни к тому, ни к другому.

Напрашивается вывод. Он подтверждается уже немалым опытом. Каждый раз, когда обнаруживается просвет в подходах к крупным вопросам советско-американских отношений, к урегулированию вопросов, затрагивающих интересы всего человечества, тут же следует провокация, рассчитанная на то, чтобы сорвать возможность позитивного решения, отравить обстановку.

Так где же истинное лицо американской администрации? За поиск ли она развязок и решений или окончательно хочет разрушать все, что может служить основой для продвижения вперед, заведомо исключить всякую нормализацию?

Складывается весьма неприглядный портрет администрации великой страны, быстрой на деструктивные, разрушительные действия. То ли президент не может справиться с окружением, которое буквально дышит ненавистью к Советскому Союзу и ко всему, что может ввести международные дела в спокойное русло, то ли он сам этого хочет. Во всяком случае, управы на «ястребов» в Белом доме нет. И это очень опасно.

Что же касается информирования американцев о Рейкьявике, то произошло следующее — вполне в духе вышесказанного. От них утаили факты. Им сказали ту самую полуправду, о которой я говорил выше. Дело изобразили так, будто США, действуя с позиции силы, почти вырвали у Советского Союза согласие договориться на американских условиях.

И недалек день, когда США, дескать, добьются своего: надо, мол, только не сбавлять темпа военных приготовлений, форсировать программу «звездных войн», усиливать нажим по всем направлениям.

Эти дни стали свидетелями того, что великое дело топится в мелком политиканстве. В жертву фабрикантам [illegible]жия приносят жизненные и[illegible]есы своего народа, союзников, международную безопасность в целом.

Сколько сказано об открытости американского общества, о свободе информации, [illegible]люрализме мнений, о т[illegible], что каждый может и видеть, и слышать то, что хочет.

В Рейкьявике, указывая на различия между нашими системами, президент сказал мне: «Мы признаем свободу печати, право выслушать любую точку зрения». Это я процитировал его слова. А как выглядит это на деле?

Вот самый свежий факт.

Мне рассказали, что наша общественная организация АПН издала на английском языке тексты моей пресс-конференции в Рейкьявике и выступления по Советскому телевидению, направила это во множество стран, в том числе и в Соединенные Штаты.

Так вот: брошюра с этими текстами уже несколько дней задерживается на американской таможне. Ее не пускают к американскому читателю. Вот вам и «право выслушать любую точку зрения»!

Или: касаясь гуманитарных дел, я говорил президенту, — возьмите, например, кино. На советском экране идет огромное количество американских фильмов. Советские люди имеют возможность через них представить себе и образ жизни, и образ мыслей американцев.

В «свободной же Америке» советских фильмов практически не показывают. Президент ушел от ответа и, как обычно в таких случаях, спрятался за частное предпринимательство, которое, мол, что хочет, то и делает.

Говорил я ему и об издании американских книг у нас и наших книг — в США: соотношение, примерно, 20 к одному.

Поставил я перед президентом и вопрос о радиоинформации. Сказал, что и здесь мы находимся в неравном положении. Вы окружили Советский Союз сетью радиопередатчиков и с территории других стран транслируете на многих языках Советского Союза круглые сутки все, что вам вздумается. Сама же Америка, пользуясь тем, что мы не близкие соседи, отгородила себя от нашей радиоинформации средними волнами — у них приемники там только такие. Президент и на это ничего не мог возразить.

Тогда я ему предложил: давайте так поступим — мы прекращаем глушение «Голоса Америки», а вы предоставляете нам возможность на своей территории или где-то рядом наладить радиопередачи на Соединенные Штаты — так, чтобы это доходило до населения вашей страны. Президент обещал подумать.

Похоже на то, что Соединенные Штаты становятся все более закрытым обществом; хитро и эффективно изолируют там людей от объективной информации. Это —опасный процесс.

Американский народ должен знать правду о том, что происходит в Советском Союзе, о подлинном содержании советской внешней политики, о наших действительных намерениях, да и правду о положении в мире в целом.

На нынешнем этапе, я бы сказал, это приобретает исключительное значение.

Теперь — о том, как преподносятся в Соединенных Штатах итоги Рейкьявика. Понадобилось всего несколько часов, от силы дней, чтобы все, о чем говорилось в Рейкьявике, стало погружаться в туман вымыслов и фантазий. Зерна доверия стараются погубить прежде, чем они дадут всходы.

Президент заявил на днях, что предметом согласия были лишь баллистические ракеты, а его помощники прямо сказали, что бомбардировщики и все крылатые ракеты остаются в неприкосновенности.

Государственный секретарь дал другую версию — что договоренность касалась всех стратегических вооружений. Кстати, он присутствовал на моих беседах с президентом, как и наш министр иностранных дел Э. Шеварднадзе.

Г-н Спикс, выступающий от имени Белого дома, заявил, что Р. Рейган, возможно, был неправильно понят и что президент никогда не давал согласия на ликвидацию всего ядерного оружия.

Дело дошло до прямых передержек.

Утверждается, например, будто на прошедшей встрече президент США не давал согласия на советское предложение о **полном** уничтожении **всех** стратегических наступательных вооружений СССР и США к 1996 году. Будто единой точки зрения на это наше предложение достичь не удалось.

Со всей ответственностью как участник переговоров заявляю: президент дал — хотя и без особого энтузиазма — согласие на то, чтобы были ликвидированы все — подчеркиваю — все, а не только какие-то отдельные стратегические наступательные вооружения. И уничтожены именно за десять лет, в два этапа.

Далеки от истины и интерпретации обсуждения проблемы ядерных испытаний. Односторонний подход к этому вопросу со стороны США изображается так, будто Советский Союз выразил с ним полное согласие. Не было такого и не могло быть.

Неправильно подается и вопрос о ликвидации ракет средней дальности в Европе. Мало того, что он изымается из предложенного советской стороной пакета.

Но и наше согласие заморозить количество ракет с дальностью менее 1000 км начинают изображать как «признание» Советским Союзом «права» США разместить в Западной Европе американские ракеты того же класса.

При таких толкованиях скоро и сам засомневаешься, о чем же мы говорили в Рейкьявике — об устранении ядерной угрозы, сокращении и уничтожении ядерных вооружений? Или же о том, как повышать такую угрозу дальше, разнообразить ядерные арсеналы, делать ареной военной конфронтации не только всю планету, но и космос, Вселенную? Вот ведь как получается, товарищи.

Перспектива возможного советско-американского взаимопонимания так напугала кого-то, что загодя принялись сооружать совершенно немыслимые преграды, изобретать «предварительные условия».

Помощник президента договорился до того, что США, прежде чем идти на ядерное разоружение, «должны увидеть изменения политического климата в Советском Союзе».

Несерьезно все это, крайне несерьезно.

Когда подобные претензии выдвигались семьдесят или сорок лет назад, их еще можно было принять за недомыслие, историчес[illegible] слепоту, сейчас — это де[illegible]страция полного непонимания реальностей.

В качестве «предварительного условия» называется также и вопрос об обычных вооружениях. С[illegible]по себе он достаточно сер[illegible]ен.

До сих пор расхожим тезисом на Западе было утверждение о «превосходстве» Советского Союза, государств Варшавского Договора в обычных вооружениях. Оно якобы и понуждает НАТО непрерывно наращивать ядерный потенциал.

Конечно, никакого дисбаланса нет. После Рейкьявика этот факт впервые публично признали г-н Шульц и г-н Риган. Но суть проблемы не сводится к поддержанию паритета. Мы не хотим, чтобы гонка вооружений переместилась из области ядерных в сферу обычных вооружений.

Напомню, что наше январское предложение о ликвидации ядерного оружия до конца века включало также положения об уничтожении химического оружия и глубоких сокращениях обычных вооружений.

Мы неоднократно возвращались к этому вопросу и после января. В наиболее развернутом виде предложения стран Варшавского Договора были сформулированы летом этого года в Будапеште. Мы их направили другой стороне — я имею в виду членам НАТО.

Ответа на них до сих пор не последовало.

Каждый день после Рейкьявика проясняет, что встреча в Исландии оказалась тем пробным камнем, на котором выверяется истинная цена слов и деклараций политических деятелей.

Сколько было наговорено о том, что надо освободиться от ядерного кошмара, как легко будет дышаться в безъядерном мире, пусть только СССР и США сдвинут проблему с мертвой точки!

Но стоило забрезжить лучу надежды, как многие из тех, кто еще вчера клял ядерное оружие, заверяя в приверженности идее безъядерного мира, разбежались по кустам.

Даже раздаются голоса в Западной Европе, что трудно расстаться с американским ядерным оружием, с американскими ракетами.

Дело, видимо, в том, что те, кто делает политику на Западе, думают о ядерном оружии вовсе не в оборонительном плане. Иначе трудно объяснить, почему выискиваются сейчас предлоги для сохранения ракет или высказывается поддержка программы СОИ на правительственном уровне.

Есть над чем подумать и нам, и западноевропейской общественности.

Наряду с лобовыми атаками, предпринимаются и более изощренные маневры. Нельзя ли взять со стола переговоров то, что повыгоднее, проигнорировав то, что, по разным причинам, не по вкусу?

Говорят, что трудности в Рейкьявике возникли-де из-за того, что мы, советская сторона, выдвинули наши кардинальные предложения в пакете. Но пакет — это баланс интересов, уступок, баланс снятия озабоченностей, взаимозависимость интересов безопасности. Здесь все как бы на одних весах, надо уравновесить обе чаши.

Вероятно, поэтому на Западе хотят этот логически обоснованный, справедливый вариант суммарной договоренности рассыпать на части, ничего не сделав для восстановления баланса компромиссов.

Все наши предложения, выдвинутые в Рейкьявике, объективно связаны с центральными стратегическими системами оружия. Наши уступки — тоже часть пакета. Не будет пакета — не будет и уступок.

Это — реальность нашей национальной безопасности. Но такой подход обеспечивает безопасность и США, и всех других стран.

Вот почему мы придаем такое значение и укреплению договора по ПРО. Нет с нашей стороны никакого покушения на него. Наоборот, мы против его ревизии, дополнений и т. п., тем более замены его чем-то другим, как сказал или, может, оговорился президент в Рейкьявике.

Меня, признаться, очень удивило, когда он во время встречи принялся убеждать советскую сторону, меня лично, не относиться к договору по ПРО как к «священному писанию». А как же прикажете относиться к договорам? Как к клочку бумаги, что ли?

Без строгого соблюдения договоров, тем более такого фундаментального, не обеспечить международного порядка и элементарной стабильности, иначе в мире будут царить произвол и хаос.

Скажу еще раз: когда СОИ предпочитают ядерному разоружению, возможен лишь один вывод — с помощью этой военной программы пытаются опровергнуть аксиому международных отношений нашей эпохи, заключенную в простых и ясных словах, под которыми мы с президентом США в прошлом году поставили свои подписи. Вот эти слова: ядерную войну нельзя вести, в ней нельзя одержать победу.

В заключение скажу: Советский Союз в свои предложения вложил максимум доброй воли. Эти предложения мы не снимаем, не снимаем! Все сказанное в их обоснование и развитие остается в силе.

До свидания, товарищи, всего доброго.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА: ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ

РОЎНАЯ СЯРОД РОЎНЫХ

З вядучым беларускім мовазнаўцам, акадэмікам АН БССР, доктарам філалагічных навук, прафесарам, заслужаным дзеячам навукі БССР, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР Мікалаем БІРЫЛАМ гутарыць карэспандэнт «Голасу Радзімы» Т. АНТОНАВА.

— Мова... Матчына мова... Блізкія і родныя словы злучаюць нас з продкамі, з памяццю стагоддзяў. Якое месца, роля беларускай мовы сярод іншых моў СССР, у сённяшнім славянскім свеце, на міжнароднай арэне!

— Беларуская мова належыць да вялікай разгалінаванай сям'і славянскіх моў. Па асаблівасцях структуры славянскія мовы падзяляюцца на тры групы. Беларуская мова разам з рускай і ўкраінскай складаюць усходнеславянскую групу. Іх аб'ядноўвае шэраг агульных моўных рыс, якімі гэтыя мовы адрозніваюцца ад іншых славянскіх моў.

У Савецкім Саюзе, які з'яўляецца адной з самых многанацыянальных краін свету, функцыяніруюць многія мовы іншых народаў. У прыватнасці, 36 іберыйска-каўказскіх, 25 цюркскіх, 24 індаеўрапейскія, 22 мангольскія і тунгуса-маньчжурскія, 20 фіна-ўгорскіх і іншыя. Усе яны раўнапраўныя незалежна ад ступені распаўсюджанасці, развіваюцца без якой-небудзь дыскрымінацыі. Як роўная сярод іншых моў СССР функцыяніруе і развіваецца беларуская мова.

На беларускай мове створана багатая мастацкая літаратура. Пра значэнне яе і аўтарытэт сведчыць той вялікі інтарэс, які праяўляюць да яе іншыя народы, пераклады на іншыя мовы. Напрыклад, выдадзены 102 кнігі Коласа на 15 мовах, 87 кніг Купалы на 18, 88 кніг Быкава — на 25, 77 кніг Шамякіна на 15, 67 кніг Брыля на 14, 63 кнігі Броўкі на 15, 55 кніг Танка на 10, 43 кнігі Мележа на 11, 33 кнігі Адамовіча на 10 мовах... Створаныя беларускім народам мастацкія каштоўнасці становяцца здабыткам усяго чалавецтва.

— На Захадзе нярэдка можна чуць сцвярджэнні аб русіфікацыі, якая быццам праводзіцца ў СССР у галіне культуры. У якасці прыкладу называецца, у прыватнасці, і Беларусь — на той падставе, што, як паказалі сацыялагічныя даследаванні, каля 77 працэнтаў апытаных тут заявілі, што, акрамя роднай мовы, карыстаюцца рускай. Мікалай Васільевіч, што вы скажаце наконт гэтага!

— Мне думаецца, што тыя, хто кажа аб так званай русіфікацыі, якая быццам праводзіцца ў СССР у галіне культуры, і ў тым ліку аб русіфікацыі беларускай мовы,—людзі мала дасведчаныя ў гэтай галіне ці недастаткова знаёмыя з сапраўдным становішчам. Або знарок пускаюць у прапагандысцкі абарот гэтае фальшывае сцвярджэнне. Пастараюся растлумачыць некаторыя моманты, калі ўжо зайшла пра гэта размова.

Па-першае, трэба адзначыць асаблівую ролю рускай мовы як сродка міжнацыянальных зносін, якая склалася паступова і гістарычна і адпавядае інтарэсам усіх савецкіх людзей. Руская мова дала чалавецтву і кожнаму народу нямала культурных і навуковых каштоўнасцей. Аднак такая роля, зразумела, не дае рускай мове якіх-небудзь прывілей і пераваг, а тым больш не мае мэтай выцясненне нацыянальных моў. Аб гэтым можа сведчыць хаця б такі факт, што больш за сорак народаў, у якіх не было сваёй пісьменнасці, набылі яе ў савецкі час і маюць сёння, як мы ведаем, развітую літаратурную мову.

Што датычыцца беларускай мовы, то яна належыць да тых моў народаў СССР, якія дасягнулі найвышэйшага росквіту якраз у гады Савецкай улады. Нашу мову трэба разглядаць толькі неадрыўна ад гісторыі Беларусі. Яна перажыла моманты ўзлётаў і поўнай занядбанасці, калі нават размаўляць на ёй лічылася заганным. Прыгадаем хаця б пачатак XX стагоддзя, калі царскім указам было забаронена навучанне на беларускай мове, устаноўлены жорсткія абмежаванні ў выданні газет.

Беларусы не маглі гаварыць на роднай мове з тэатральных падмосткаў, не маглі пісаць вершы... За 400 гадоў, якія мінулі з таго часу, калі выдатным сынам беларускага народа Францыскам Скарынам быў пакладзены пачатак нацыянальнаму кнігадрукаванню, у старой Беларусі выйшла на роднай мове трохі больш за сотню кніг...

Трэба быць невідушчым, каб не ўбачыць таго, якія змены адбыліся ў жыцці беларусаў за савецкі час. Сярод першых дзяржаўных актаў, ажыццёўленых пасля ўсталявання Савецкай улады ў Беларусі, было рашэнне адкрыць школы на роднай мове, арганізаваць нацыянальную кнігавыдавецкую справу, выпуск газет, часопісаў. Сёння ў БССР працуюць 11 кніжных і часопісных выдавецтваў, кожнае з якіх спецыялізуецца на выданні «сваёй» літаратуры. Штодзённа з друкарань рэспублікі ў магазіны паступаюць каля 300 тысяч экземпляраў кніг. Напрыклад, пазалетась было выдадзена 3 264 кнігі і брашуры агульным тыражом больш за 50 мільёнаў 600 тысяч экземпляраў. На беларускай мове ў нас друкуецца 33 часопісы, разавы тыраж якіх складае 1 612 тысяч экземпляраў, 6 рэспубліканскіх, 14 абласных і гарадскіх і 99 раённых газет.

Мы можам ганарыцца нашымі нацыянальнымі тэатрамі, праслаўленымі беларускімі выканаўцамі, якія нясуць духоўную культуру свайго народа «на свет цэлы».

А што датычыцца 77 працэнтаў беларусаў, якія, акрамя роднай мовы, карыстаюцца рускай, то тут няма нічога заганнага, а наадварот — гэта станоўчы момант. Мы не замыкаемся ў вузка нацыянальных інтарэсах.

Акрамя гэтага, мне б хацелася падкрэсліць вельмі аб'ектыўную прычыну папулярн[...] рускай мовы ў беларусаў. Яна абумоўлена агульнасцю паходжання нашых народаў, блізкасцю гістарычнага лёсу, быту, культуры, цеснымі эканамічнымі сувязямі, тэрытарыяльным суседствам і, безумоўна, шырокімі непасрэднымі каналамі.

— Мікалай Васільевіч, які ўплыў існуючае ў рэспубліцы двухмоўе аказвае на беларускую культуру, нацыянальную мову!

— Яно расшырае магчымасці далучэння насельніцтва рэспублікі да культуры іншых народаў. І не толькі рускага, заўважу я. А ў канчатковым выніку толькі ўзбагачае нацыянальную беларускую культуру.

Адносна мовы можна сказаць наступнае.

У галіне фанетыкі хутчэй можна гаварыць пра ўплыў беларускай мовы на рускую, чым наадварот. У беларускім маўленні беларусаў-білінгаў (двухмоўцаў) рысы рускай фанетыкі адсутнічаюць і, наадварот, у іх рускім маўленні адлюстроўваюцца такія рысы беларускай гукавай сістэмы, як цвёрдыя р і шыпячыя ж, ч, ш, працяглы гук г (у рускай мове — выбухны), дзеканне і цеканне і некаторыя іншыя.

Не назіраецца якіх-небудзь значных зрухаў пад уплывам рускай мовы ў галіне марфалогіі (словазмянення) і сінтаксіса.

Затое лексічная сістэма беларускай мовы шырока папаўняецца за кошт лексікі рускай мовы ці запазычанай з іншых моў і ўспрынятай беларускай мовай праз рускую. У першую чаргу тут маецца на ўвазе тэрміналагічная лексіка.

— Якія дзяржаўныя ўстановы рэспублікі займаюцца праблемамі развіцця нацыянальнай мовы!

— Асноўная работа па даследаванню праблем беларускай мовы і нармалізацыі літаратурнай мовы вядзецца ў Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук Беларусі. У інстытуце ёсць сем аддзелаў: гісторыі беларускай мовы, беларускай дыялекталогіі, сучаснай беларускай мовы і культуры мовы, беларускай лексікалогіі і лексікаграфіі, эксперыментальнай фанетыкі, рускай мовы, агульнага і славянскага мовазнаўства. Пяць з іх займаюцца выключна пытаннямі беларускага мовазнаўства, а два — рускай мовы і агульнага і славянскага мовазнаўства — у параўнальным плане з іншымі славянскімі мовамі. Як сведчаць назвы аддзелаў, у Інстытуце мовазнаўства даследуецца гісторыя беларускай мовы — узнікненне і станаўленне яе, развіццё структуры ўсіх узроўняў мовы; беларуская народнадыялектная мова, ці накш кажучы, беларускія народныя гаворкі, усе бакі структуры сучаснай беларускай літаратурнай мовы — фанетыка, арфаэпія, акцэнтуацыя, словазмяненне, словаўтварэнне, лексіка, сінтаксіс; узаемадзеянне беларускай і рускай моў у працэсе іх сумеснага функцыяніравання ў Беларусі.

Значную работу вядуць моўныя кафедры трох універсітэтаў — а таксама Брэсцкага, Віцебскага, Магілёўскага, Мазырскага і Мінскага педагагічных інстытутаў, Інстытут педагогікі Міністэрства асветы БССР.

— Раскажыце, калі ласка, пра найбольш значныя працы нашых вучоных у галіне мовазнаўства за апошняе дзесяцігоддзе.

— У першую чаргу тут можна адзначыць серыю лексікаграфічных работ. У прыватнасці, Тлумачальны слоўнік беларускай мовы ў пяці тамах (6 кнігах), Гістарычны і Этымалагічны слоўнікі беларускай мовы, Слоўнік мовы Скарыны, перакладныя Руска-беларускі слоўнік пад рэдакцыяй Кандрата Крапівы, Украінска-беларускі — Валянц[...] Лемцюговай; рэгіянальныя — Тураўскі слоўнік, Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча. Такія працы, як «Беларуская граматыка», «Фанетыка слова ў беларускай мове» будуць садзейнічаць нармалізацыі і павышэнню культуры беларускай літаратурнай мовы. Адзначу і манаграфічныя даследаванні: «Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV—XVIII стагоддзяў» Аляксандра Булыкі, «Гістарычная марфалогія беларускай мовы», аўтары Аляксандр Булыка, Аркадзь Жураўскі, Іван Крамко, «Беларуская фразеалогія» Анатоля Аксамітава, «Беларуская антрапанімія» Мікалая Бірылы, «Праблемы фразеалагічнай стылістыкі» Івана Лепешава. Працэсам узаемадзеяння беларускай і рускай моў прысвечаны працы «Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў», «Руская мова ў Беларусі».

Падрыхтаваны і выйшлі з друку падручнікі па беларускай мове для сярэдняй і вышэйшай школы.

— Калі ўжо размова зайшла пра школу, падручнікі для школьнікаў і студэнтаў, то дарэчы тут будзе пытанне пра ўзаемаадносіны з роднай мовай падрастаючага пакалення.

— Адносіны вучнёўскай моладзі да роднай мовы нельга назваць адназначна. Многія вучні любяць яе, вывучаюць у школе, прымаюць удзел у шматлікіх алімпіядах, дзе маюць магчымасць паказаць свае веды і праявіць здольнасці ў самастойным даследаванні асобных яе аспектаў (пытанняў), ёсць вучні, якія ўдзельнічаюць у творчых літаратурных гуртках, аб'яднаннях, цікавяцца жывой народнай мовай — запісваюць яе з вуснаў сваіх бацькоў, збіраюць фальклор, удзельнічаюць у рабоце мясцовых краязнаўчых арганізацый і музеяў. Але ёсць і вучні, якія лічаць: чым менш прадметаў у школе, тым лепш.

Відаць, ваша пытанне пэўным чынам выклікана дыскусіяй у прэсе па праблемах вывучэння роднай мовы ў сярэдніх школах рэспублікі. Паспрабуем разабрацца, як і чаму ўзнікла сітуацыя, пра якую мы зараз гаворым. Моўнае жыццё народаў нашай краіны будуецца на паслядоўна дэмакратычных асновах. Свабода і фактычная роўнасць нацый і народнасцей ствараюць умовы для праяўлення нацыянальных і моўных сімпатый людзей. Кожны савецкі грамадзянін можа вучыцца ці даваць адукацыю дзецям на той мове, якой ён аддае перавагу. Калі пэўная частка бацькоў аддае сваіх дзяцей у школу з іншай (не роднай) мовай навучання, скажам, рускай, беларускай, украінскай, узбекскай ці ў спецыяльныя школы на замежных мовах, то гэта іх права, і любы націск (нават маральны) на іх волю быў бы такім жа парушэннем праводзімай КПСС палітыкі нацыянальнага раўнапраўя, як і прымус абавязкова вучыцца на роднай мове. Школьны Статут, вельмі дэмакратычны па сваёй сутнасці, дае магчымасць, скажам, небеларусам, вызваліць сваіх дзяцей ад вывучэння беларускай мовы. Але, як правіла, пераважная большасць насельніцтва рэспублікі некарэннай нацыянальнасці ўсё ж застаецца жыць у Беларусі. І тыя, хто не вывучаў і не ведаў беларускай мовы, у далейшым адчуваюць цяжкасці, працуючы ў тых галінах, дзе яе веданне проста неабходна.

Што ж тычыцца вызвалення ад вывучэння беларускай мовы дзяцей беларусаў, то яно мне здаецца нічым не апраўданым і не выцякае з палажэнняў Статута. Гэта значыць, практыка вызвалення ад вывучэння беларускай мовы не абапіраецца на заканадаўчыя акты, склалася стыхійна. Прычына тут не ў тым, што ад бацькоў нехта вымагае, каб іх дзеці не вывучалі сваю мову, хутчэй у іх недальнабачнасці, адсутнасці высокай культуры пэўнай часткі людзей. Праграма, прадугледжаная для школы, павінна быць агульнай для ўсіх.

— Раскажыце коратка, на што звернута галоўная ўвага навуковых лінгвістычных сіл Беларусі ў 80-я гады!

— На вывучэнне такіх праблем, як сучасная беларуская літаратурная мова, культура мовы, беларуская дыялекталогія, гісторыя беларускай мовы, лексікалогія, лексікаграфія, узаемадзеянне беларускай мовы з рускай і іншымі суседнімі мовамі. Па кожнаму з гэтых напрамкаў рыхтуюцца падручнікі, даведнікі, слоўнікі, манаграфіі і зборнікі артыкулаў. У друку знаходзіцца вялікі Нарматыўны слоўнік беларускай мовы, у якім прадстаўлена арфаграфія, арфаэпія, формазмяненне і акцэнтуацыя сучаснай беларускай мовы. Ён выйдзе з друку ў 1987 годзе. Рыхтуецца да выдання пяцітомны Слоўнік мовы твораў Якуба Коласа, перакладныя руска-беларускія тэрміналагічныя слоўнікі па грамадска-палітычнай і сельскагаспадарчай тэрміналогіі, рыхтуюцца чарговыя тамы Гістарычнага і Этымалагічнага слоўнікаў беларускай мовы. Сумесна з моваведамі Інстытута рускай мовы АН СССР будзе распрацоўвацца тэма «Усходнеславянскія ізаглосы», а сумесна з Інстытутам мовазнаўства АН СССР — тэма «Тыпалогія двухмоўя і шматмоўя ў СССР».

У 80-я гады нашы мовазнаўцы ўжо правялі значную даследчую працу. У галіне вывучэння беларускай народнай мовы дыялектолагі на аснове спецыяльна сабраных у шматлікіх вёсках Беларусі матэрыялаў падрыхтавалі пяцітомны Лексічны атлас беларускай мовы. У гэтай працы сабрана народная беларуская лексіка па ўсіх важнейшых тэматычных групах. На лінгвістычных картах паказана тэрытарыяльнае распаўсюджанне розных лексем у межах функцыяніравання беларускай народна-дыялектнай мовы. Атлас будзе скарбніцай беларускай народнай лексікі, на доўгія гады захавае слоўны запас народа. Работы ў гэтай галіне працягваюцца — у завершаным выглядзе атлас будзе мець каля дзвюх тысяч карт.

— Мікалай Васільевіч, як развіваюцца міжнародныя кантакты беларускіх вучоных-мовазнаўцаў!

— Кантакты гэтыя шырокія і пастаянна развіваюцца. Што, я думаю, можа гаварыць аб прэстыжы нашай мовазнаўчай навукі на міжнароднай арэне. Беларускія вучоныя ўдзельнічаюць у сумесных работах, у арганізацыі і правядзенні міжнародных кангрэсаў і канферэнцый. Так, напрыклад, сумесна з вучонымі іншых еўрапейскіх краін вядзецца падрыхтоўка «Лінгвістычнага атласа Еўропы», з вучонымі славянскіх і некаторых суседніх з імі неславянскіх краін — падрыхтоўка «Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа». З вучонымі Польскай Народнай Рэспублікі сумесна вывучаюцца беларуска-польскае моўнае пагранічча, анамастыка Пабужжа, беларуская і польская фразеалогія, складаецца Беларуска-польскі слоўнік, Беларуска-польскі фразеалагічны слоўнік і іншыя. У Варшаўскім універсітэце існуе кафедра беларускай філалогіі, дарэчы, дзесьці ў гэтыя дні спаўняецца трыццаць год яе дзейнасці. Кафедра вядзе значную педагагічную работу — рыхтуе спецыялістаў па беларускай мове і літаратуры для школ Беласточчыны — тых месцаў, дзе пражываюць беларусы, вядзе значную даследчую работу па беларускаму мовазнаўству і літаратуразнаўству. Другім цэнтрам, які вывучае «беларускія праблемы» ў ПНР, з'яўляецца Інстытут славяназнаўства Польскай акадэміі навук. З гэтымі ўстановамі ў нас сталыя і цесныя навуковыя сувязі.

«Я ШЧАСЛІВЫ, ШТО ЗАЙМАЮСЯ МУЗЫКАЙ, ЯНА КУЛЬТЫВУЕ ПАЧУЦЦІ ЧАЛАВЕКА»

ДЫРЫЖОР З ГОРСКАГА СЯЛА

Амаль паўгадзіны працягвалася авацыя ў нью-йоркскім Карнегі-Хол, калі Юрый Цемірканаў закончыў дырыжыраваць балетам Стравінскага «Пятрушка». Дваццаць год назад ён з бляскам перамог на Усесаюзным конкурсе дырыжораў. Сёння яго імя вядома ў многіх краінах, з гастролямі ён аб'ездзіў амаль увесь свет.

На радзіме музыканта, у Кабардзіна-Балкарыі, вельмі ганарацца сваім земляком. А ў бацькоўскім доме ў Нальчыку Юрый Цемірканаў стараецца бываць, як толькі выдасца вольны ад выступленняў час. Тут збіраюцца браты Уладзімір і Барыс, сястра Яўгенія, іх дзеці, шматлікія сябры. І, як у такіх выпадках бывае, ідзе размова аб тым, што цікавага адбылося ў жыцці кожнага: выстаўка карцін Уладзіміра, прэм'ера ў Кабардзіна-Балкарскім музычным тэатры, дзе спявае Яўгенія, новая канцэртная праграма ў рэспубліканскай філармоніі, дзе галоўны дырыжор сімфанічнага аркестра і мастацкі кіраўнік—Барыс Цемірканаў, новы выпуск спецыялістаў у Нальчыкскім музычным вучылішчы, дзе па класу фартэпіяна выкладае жонка Барыса—Юлія. І вядома ж, усе з вялікай цікавасцю чакаюць расказаў Юрыя, які многа год жыве ў Ленінградзе, з'яўляецца галоўным дырыжорам і мастацкім кіраўніком Ленінградскага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Кірава.

...Юрый Цемірканаў у тры гады страціў бацьку, якога расстралялі фашысты ў час Вялікай Айчыннай вайны. Яго маці засталася адна з чатырма дзецьмі. Успамінаючы сваё дзяцінства, Юрый расказвае: «У гарадскім садзе іграў невялікі духавы аркестр. Разам са сваімі равеснікамі я бегаў туды паслухаць музыку. Майму першаму настаўніку Валерыю Дашкову я абавязаны тым, што стаў музыкантам».

Спачатку была музычная школа-сямігодка ў Нальчыку, дзе Юрый вучыўся ігры на скрыпцы, затым школа для таленавітых дзяцей пры Ленінградскай кансерваторыі, потым вучоба ў самой кансерваторыі, дзе праявіўся і быў заўважаны яго талент дырыжора, які вызначыў увесь далейшы лёс.

«Любоў да музыкі была ў нас у сям'і ўвесь час,—гаворыць Юрый Цемірканаў.—Мы з самых ранніх год слухалі, як мама іграла на кабардзінскім гармоніку. Я і цяпер вельмі люблю слухаць танцавальныя мелодыі, народныя песні і напевы, якія выконваюцца на гэтым старадаўнім інструменце. У іх столькі пачуццяў і прыгажосці, што немагчыма заставацца раўнадушным».

«Вельмі хацеў кіраваць аркестрам,— расказвае ён пра тое, чаму вырашыў стаць дырыжорам.—Таму што аркестр—гэта самы вялікі і складаны музычны інструмент», а іграць—не скажу: «на ім», а скажу: «з ім»—вялікая радасць і гонар. Бываю шчаслівы, калі мне ўдаецца растлумачыць музыкантам, чаго менавіта я хачу, і мы ўсе аднадумцы і як адзін чалавек падступаем да Музыкі, якой служым».

Выхадзец з горскага сяла, які стаў славутым музыкантам, вельмі сціплы: «Лёс паставіў мяне на чале аднаго з лепшых музычных калектываў краіны—сімфанічнага аркестра Ленінградскай філармоніі, а ў мяне не было вопыту, ні жыццёвага, ні музычнага, ні прафесіянальнага (тады яму не было трыццаці). Усё, чаму я навучыўся і што цяпер умею, я набыў, працуючы з гэтым аркестрам, з гэтымі людзьмі, многія з якіх па ўзросту больш сталыя за мяне і ўжо ігралі пад кіраўніцтвам выдатных дырыжораў. Праслаўлены, горды сваёй гісторыяй калектыў прыняў мяне, выхаваў, выгадаваў. Заўсёды буду ўдзячны гэтым людзям».

Яго крэда як дырыжора: «Калі зможаш адчуць тое, што адчуваў Чайкоўскі, ці Бах, ці Вівальдзі, калі здольны перадаць іх пачуцці, пераказаць правільна іх музыку, то ты выконваеш задачу... Аўтарскае тлумачэнне—заўсёды вяршыня, да якой неабходна дайсці. У новым прачытанні «Яўгенія Анегіна» і «Пікавай дамы» мы якраз стараліся бліжэй падысці да задумы кампазітара». (За работу над операй П. Чайкоўскага «Яўгеній Анегін» дырыжору прысуджана ў 1985 годзе Дзяржаўная прэмія СССР).

«Для кожнага кампазітара, для кожнай партытуры ён знаходзіць свой вобраз, сваю манеру дырыжыравання. Суровыя, трагічныя творы, такія, як Шостая сімфонія Чайкоўскага, паказваюць нам мужны і драматычны профіль дырыжора. А ў «Пятрушцы» Стравінскага ён вясёлы, насмешлівы, дзёрзкі. Калі выконваецца музыка Гершвіна, у Цемірканаве раптам праглядваюць элегантная іранічнасць і ліхаманкавасць дынамікі сучаснага вялікага горада...»,— так гаворыць пра яго кампазітар Андрэй Пятроў.

«Я шчаслівы, што займаюся музыкай, яна культывуе пачуцці чалавека,—гаворыць Юрый Цемірканаў.—Музыка, як і іншыя віды мастацтва, як і літаратура, робіць чалавека дабрэйшым, выхоўвае яго розум, сэрца. І значыць, чым больш людзей будзе займацца ёю, тым лепш. Цудоўна, што ў трох музычных школах Нальчыка і ў вучылішчы—вялікія конкурсы, а ва ўсёй Кабардзіна-Балкарыі працуюць сотні музычных гурткоў. Выдатна, што цікавасць да такіх культурных цэнтраў, як музычны і драматычныя тэатры, філармонія і музей выяўленчых мастацтваў, Палацы культуры і бібліятэкі, пастаянна расце—значыць, мае суайчыннікі маюць глыбокую патрэбнасць спасцігнуць багацце сусветнай культуры, лепш ведаць сваё нацыянальнае мастацтва, сваю гісторыю і культуру, звычаі і традыцыі».

Яўгенія БЕЛАГАРОКАВА.

З АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

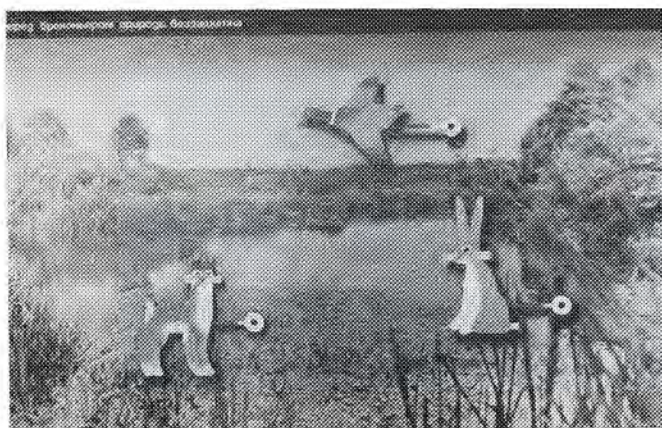
«1986 — Міжнародны год міру!» — так называецца гэты плакат мінскіх мастакоў У. Цеслера, С. Войчанкі і А. Шалюты, які атрымаў нядаўна Гран пры на XI Міжнародным біенале плаката ў Варшаве, спецыяльную прэмію генеральнага сакратара ААН.

На кіпцюрастай тыгравай лапе (1986-ты—год тыгра)—голуб. Гэта не толькі сімволіка. Плакат выклікае хутчэй паэтычную вобразную асацыяцыю са спрадвечным спадзяваннем аб міралюбстве і стварэнні. Крыніца яго паэтычнасці — у своеасаблівым «метадзе намёку»: нам прапаноўваюць задумацца і ўявіць сабе гэтую цудоўную казку, паверыць у яе, зрабіць рэальнай і такой неабходнай для таго, каб зберагчы сённяшні мір.

Уладзімір Цеслер, Сяргей Войчанка і Андрэй Шалюта. Скончыўшы ў розны час Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут, два гады назад яны «знайшлі адзін аднаго», пасябравалі і з таго моманту працуюць утрох як творчая група. За гэты кароткі тэрмін яны ўжо сталі дыпламантамі і лаўрэатамі многіх усесаюзных і міжнародных конкурсаў, уключаны ў дзесятку лепшых савецкіх плакатыстаў СССР 1985 года, прадстаўленых на Дошцы гонару выдавецтвам ЦК КПСС «Плакат». На іх творчым рахунку — больш за 50 плакатаў, 32 з іх — прадстаўлены ў гэтыя дні на выстаўцы плаката, адкрытай у Доме работнікаў мастацтваў у Мінску.

Грозным напамінам пра жывучасць фашызму гучыць серыя плакатаў «Людзі, будзьце пільнымі!». Вялікія бутэлькі мюнхенскага піва, пазначаныя свастыкай, ва ўкормленай руцэ агрэсара — папярэджанне маладым аб тым, што фашызм выклікае найбольш доўгае ап'яненне і найбольш цяжкае пахмелле. Людзі, будзьце пільнымі!

З асаблівым хваляваннем вырашаецца маладымі мастакамі тэма аховы прыроды і навакольнага асяроддзя. Падкрэслена кантрастны плакат «Прырода — наш дом» (беластволае дрэўца пад яркім зялёным парасонам-купалам на жудасным чорным фоне) — канчатковае «не» забруджванню атмасферы; жывёлы ў выглядзе мішэні над маляўнічым беларускім фота-пейзажам — заклік змагацца з браканьерамі (плакат «Перад браканьерам прырода безабаронная»).

У новых работах адчуваецца імкненне аўтараў вызваліцца ад элементаў выключна візуальнай інфармацыі. Відавочна жаданне даць магчымасць гледачу «дамысліць» сваю задуму. Выкарыстоўваючы пры гэтам і чыста жывапісныя сродкі, і фатаграфію ў выглядзе калажа ці мантажу, і тэхніку серыяграфіі. У кожнай ідэі — свой вобразны выраз.

Спецыяльна да 100-годдзя аўтамабіля Бенца, як даніна павагі гісторыі, створаны плакаты «100 год першаму аўтамабілю».

Сёння У. Цеслер, С. Войчанка, А. Шалюта працуюць над стварэннем серыі тэатральных плакатаў. Дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета БССР, Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы ўжо прапанавалі мастакам свае планавыя рэпертуары.

М. БАРТНІЦКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: плакаты, выкананыя У. ЦЕСЛЕРАМ, С. ВОЙЧАНКАМ, А. ШАЛЮТАМ.

ПРА МУЗЫКУ МАЛАДЫХ

Адбыўся пленум праўлення Саюза кампазітараў БССР, прысвечаны творчасці маладых. У пяці канцэртах прагучала сімфанічная і камерная музыка ўжо вядомых кампазітараў Г. Гарэлавай, А. Гурава, А. Елісеенкава, М. Літвіна, Л. Мурашкі, У. Солтана, В. Сярых, іх калег, якія нядаўна прыняты ў творчы саюз, і аўтараў-пачаткоўцаў, у тым ліку студэнтаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Абмеркаванне праслуханых твораў было наладжана за «круглым сталом» у Саюзе кампазітараў. Гаворка пра маладое творчае пакаленне і надзённыя праблемы беларускай музыкі ішла на пленарным пасяджэнні. З дакладам праўлення СК БССР выступіў яго старшыня народны артыст рэспублікі І. Лучанок. У рабоце пленума прынялі ўдзел госці з Ленінграда, Кіева, Кішынёва, Растова-на-Доне, Алма-Аты, Баку і іншых гарадоў.

СКАЗАННЕ АБ ВАДЗЕ

Беражлівым адносінам да прыроды вучыць стужка «Кропля... у музеі», створаная дакументалістамі «Беларусьфільма». Яе аўтары расказалі аб вадзе як крыніцы жыцця на зямлі, выкарыстанні яе чалавекам у гаспадарчай дзейнасці. Гэта работа прадоўжыла цыкл фільмаў, у якіх узнімаюцца важныя пытанні экалагічнага выхавання. За распрацоўку гэтай тэмы майстры дакументальнага экрана рэспублікі неаднаразова ўзнагароджваліся прызамі ўсесаюзных і міжнародных кінафорумаў.

ДЗЯЦІНСТВА МАЁ, ПАЧАКАЙ

Кінааматары Магілёўскага аўтазавода пачалі здымкі новай стужкі «Каштоўнасці». Фільм — роздум аб маральных каштоўнасцях чалавека — пабудаваны ў форме дыялогу з людзьмі розных прафесій.

Працуюць над новым фільмам і юныя кінематаграфісты — члены дзіцячай студыі «Крынічка», створанай пры «МаАЗ-фільме». Вучні ў цікавай форме расказваюць аб сваім дзесятым класе, роднай школе, аб выбары прафесіі. Будучы фільм студыйцы назвалі «Дзяцінства маё, пачакай».

НОВАЯ ПРАГРАМА

Заканчвае падрыхтоўку новай канцэртнай праграмы па паэме У. Маякоўскага «Ва ўвесь голас», прысвечанай 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, беларускі дзяржаўны эстрадны ансамбль «Песняры». Музыку напісаў кіраўнік калектыву Уладзімір Мулявін.

Акрамя таго, рэпеціруецца новая праграма, якая будзе складацца з народных песень.

Ёсць і яшчэ адна навіна ў жыцці гэтага эстраднага ансамбля. Пры «Песнярах» створана студыя-спадарожнік з маладых выканаўцаў, у аснову рэпертуару якой пакладзена маладзёжная песня.

У ГАСЦЯХ У ВЫДАЎЦОЎ

У Доме кнігі адбылася творчая сустрэча работнікаў выдавецтва «Беларусь» з вядомымі беларускімі празаікамі — народным пісьменнікам БССР, Героем Сацыялістычнай Працы, лаўрэатам Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР Васілём Быкавым і Алесем Адамовічам.

На сустрэчы ішла размова аб тэндэнцыях развіцця нашай літаратуры пасля XXVII з'езда КПСС і VIII з'езда пісьменнікаў СССР.

НАТАТКІ НАТУРАЛІСТА: КАСТРЫЧНІК

ЖУРАВІНЫ

Кастрычнік. Глыбокая восень. Халодная раса не высыхае да поўдня. У самыя пагодлівыя дні нізкае, няяркае сонца яшчэ шчыруе, прыгравае, але цяпло яго так непадобнае на летняе. Бярозы і асінкі на ўзлеску, нібы самыя заўзятыя модніцы, неўпрыкмет змянілі свае ўборы, упрыгожылі наваколле жоўтымі, чырвонымі ўзорамі. Трава пажоўкла, бяссільна ўпала долу мяккімі космамі — яе прыхапілі ўжо першыя замаразкі. Паветра празрыстае, чыстае, ледзь пахне гаркаватасцю прывялага лісця... Прышоў час, калі паспяваюць журавіны — сапраўдны скарб беларускіх балот.

Пайшлі спелыя журавіны... Пачатак іх збору прыпадае на самы напружаны асенні час, калі трэба ўбіраць гародніну, капаць бульбу, рыхтавацца да зімы. Але цяжка ўтрымацца ад спакусы, каб не пакінуць хоць на некалькі гадзін неадкладныя справы і не пабегчы на журавіннае балота, асабліва калі яно недалёка. Там, у імшыстых купінавых хвойніках, на бледна-зялёным дыване моху, быццам раскідаў нехта шчодрай рукой зайздросна-чырвоныя, як кроплі крыві, ягады... Але варта прыгледзецца, і заўважыш, як рассцілаюцца тонкія ніці парасткаў журавін. Ягады па адной, радзей па дзве ледзь трымаюцца на канцах мінулагодніх, амаль непрыкметных тоненькіх сцяблінак, вось і здаецца, што ляжаць яны на зямлі, як рассыпаныя.

Сціпла цвітуць у маі журавіны. Дробныя цёмна ружовыя паніклыя кветкі не прывабліваюць пчол, зрэшты, яны амаль і не залятаюць на балота, вельмі мала тут для іх спажывы. Ніхто не заўважае журавін і ўлетку — зялёных і цвёрдых, як каменьчыкі, ягад. Бліжэй да восені ягады пачынаюць чырванець, пакуль у кастрычніку не стануць пругкімі, празрыстымі, націснеш і пырсне чырвоны сок. А да чаго ж кіслыя!.. Сама назва журавіны у перакладзе з лацінскага азначае «кіслы» і «шарападобны».

...Дзе вінаград, дзе ягада марошка, а ў Беларусі найбольш папулярныя журавіны. Яны славяцца менавіта за своеасаблівы, незвычайны кіслы смак, за сваю зайздросную ядранасць і прыгажосць, за дзіўную здольнасць захоўваць свежасць на працягу многіх месяцаў.

Журавінным напіткам падсілкоўваліся славяне на працягу многіх стагоддзяў, калі на Русі не ведалі яшчэ чаю. І ў наш час няма пітва смачнейшага, чым журавіннае. Сокі, сіропы, варэнне, мармелад, начынкі для пірагоў, цукерак — усюды патрэбны журавіны. А хто ж заквасіць восенню капусту без журавін? Надыходзіць зіма, час ставіць у сялянскай хаце двайныя рамы на вокны. На белую вату паміж імі гаспадыня таксама пакладзе некалькі ягад журавін, і да самай вясны яны будуць чырванець, нібы яркія кроплі на снезе.

Скуе зямлю мароз, снег пакрые балота, і пад ім лісце і ягады паспяхова перазімуюць. А вясной журавіны — такія ж свежыя, толькі больш салодкія і прыемныя на смак. Як сыдзе снег, ягады — першы ласунак для лясных жыхароў. Іх дзяўбуць, перал[illegible]ы з купіны на купіну, ку[illegible]аткі, цецерукі, збіраюць звяры — куніцы, вавёркі і нават схудалы за зіму мядзведзь ахвотна падсілкоўваецца вясной ягадамі журавін, якія вельмі багатыя на вітаміны.

Беларусь — край лясоў і азёр, тут шмат балот. Іх налічваюць каля сямі тысяч. Агульная плошча — два з паловай мільёны гектараў. Пераважная частка балот — журавінныя. Асабліва іх многа на поўначы рэспублікі, дзе больш вільготных, мохавых нізін. Славіцца журавінамі Бярэзінскі дзяржаўны запаведнік, што ў Віцебскай вобласці.

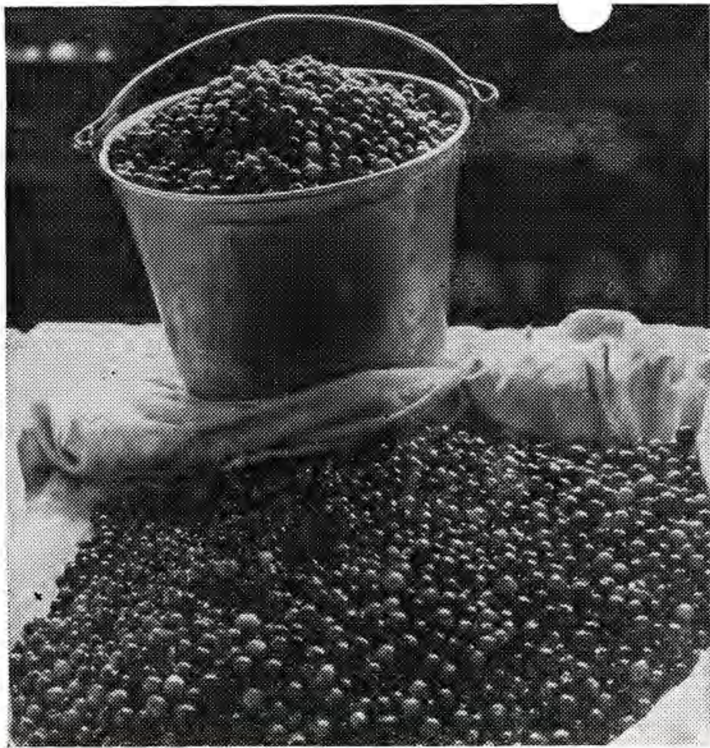
У апошні час у рэспубліцы асаблівы размах набылі меліярацыйныя работы.

Але дзяржава клапоціцца аб захаванні прыродных багаццяў, у тым ліку журавіннікаў. На плошчы 27 тысяч гектараў размешчаны дваццаць журавінных заказнікаў. Мэта іх стварэння — планамерная нарыхтоўка лекавай сыравіны, ахова і ўстойлівае аднаўленне запасаў каштоўных раслін, захаванне прыродных месцаў з найбольшымі запасамі журавін. Толькі ў Віцебскай вобласці ёсць восем такіх заказнікаў. Збор ягад у журавінніках строга рэгулюецца і дазваляецца толькі ў вызначаныя тэрміны.

Журавінныя плантацыі надзвычай ураджайныя. Гектар журавін дае ў звычайны год да тоны ягад. На свежым месцы, дзе ніхто яшчэ не пабываў, за за дзень можна назбіраць два, а то і тры вядры цудоўных ягад. Штогод іх нарыхтоўваюць у рэспубліцы некалькі тысяч тон, але лічыцца, што гэта толькі, можа, дзесятая частка ўсяго ўраджаю. Прычына гэтага: размяшчаюцца журавіннікі звычайна ў цяжкадаступных месцах, у многіх заказніках збор ягад забаронены. Таму вучоныя ўсё часцей задумваюцца, як зрабіць журавіны культурнай раслінай, вырошчваць іх на гародзе. Распрацоўкай гэтай праблемы займаюцца работнікі Цэнтральнага батанічнага сада АН БССР. Свае вопыты яны паспяхова праводзяць у лабараторыі Цэнтральнага батанічнага сада ў Ганцавічах, дзе створаны Борскі і Ялоўскі заказнікі-журавіннікі. Першая навукова-даследчая плантацыя журавін на плошчы 12 гектараў закладзена каля Пінска, а сёлета яна павялічылася ўдвая. Ягады культурных журавін намнога буйнейшыя, а смак нічым не ўступае смаку звычайных балотных журавін.

...На свяце залатой восені не чуваць урачыстых гукаў. Сам сабою нават без ветру шуршыць лістапад. У лесе ўсталявілася сумная, дзіўная пасля шумнага лета цішыня, якая бывае ў няяркія сонечныя асеннія дні. Толькі чародка нейкіх птушак перасвістваецца ціхенька. У небе пракурлыкалі журавы... Скончыўся лес, пайшоў пералесак, хмызняк, пад нагамі месцамі хлюпае вада. Пачалося балота. Хутка будуць журавіны...

Васіль ФЕРАНЦ.

«АД НЁМАНА ДА БЕРАГОЎ ЦІХАГА АКІЯНА» — КНІГА ПРА ПЕРШАПРАХОДЦАЎ УСХОДУ

ВАНДРОЎНІКІ З ДАЛЁКАЙ БЕЛАРУСІ

Добрым, удзячным словам успамінаем мы пра першапраходцаў, якія, рызыкуючы жыццём, ішлі на Усход праз усю Расію, праз заснежаныя горы, непралазныя балоты, сібірскую тайгу, сцюдзёныя рэкі і неабсяжную тундру. Хто былі гэтыя вандроўнікі, адкуль прыйшлі сюды, дзе пакінулі сваіх родных і блізкіх?

Гэта простыя рускія людзі — сяляне, рамеснікі, казакі і гандляры, дробнапамесныя дваране, яны на працягу некалькіх стагоддзяў вывучылі і засялілі бязмежныя прасторы, дзе рэдка можна было ўбачыць чалавечы след. І сярод іх — украінцы і беларусы.

Пра нашых землякоў, што прынялі непасрэдны ўдзел у шматлікіх геаграфічных адкрыццях у азіяцкай частцы краіны, расказваецца ў цікавай кнізе В. Грыцкевіча «Ад Нёмана да берагоў Ціхага акіяна», якая нядаўна выйшла ў рэспубліканскім выдавецтве «Полымя».

Пры напісанні гэтай працы аўтар выкарыстаў шмат архіўных першакрыніц (матэрыялы з дваццаці архіваў дванаццаці гарадоў нашай краіны), многія з іх уведзены ў навуковы ўжытак упершыню. Складаецца кніга з дваццаці пяці невялікіх нарысаў, якія тэматычна звязаны паміж сабою. У першых раздзелах В. Грыцкевіч разглядае прынцыповыя пытанні гістарычнай тапаніміі і асноўныя палажэнні тэарэтычнага крыніцазнаўства.

Увага чытачоў ва ўводзінах засяроджваецца на такой важнай акалічнасці, як неабходнасць правільнага вызначэння, з пункту гледжання патрабаванняў крыніцазнаўчай крытыкі, такіх этнонімаў, як «літвін», «літовец», «паляк» і іншыя.

Далей паступова разглядаюцца біяграфіі тых выхадцаў з Беларусі, якія разам са сваімі паплечнікамі ў XVII стагоддзі прынялі ўдзел у першых дыпламатычных місіях да мангольскіх ханаў, адныя з першых апісалі побыт і прыроду Якуціі, а ў XVIII стагоддзі — прыроду і жыццё насельнікаў Чукоткі і Камчаткі, паўночнага ўзбярэжжа Сібіры і Курыльскіх астравоў. Цікава адзначыць, што паколькі на Беларусі ўвесь час існавала шматмоўе, нашых землякоў не палохалі адказныя пасады дыпламатаў, яны нярэдка былі перакладчыкамі.

Большая частка герояў нарысаў, змешчаных у кнізе, прымала непасрэдны ўдзел у барацьбе з царызмам і трапіла на Поўнач не па сваёй волі, а на катаргу ці ў ссылку. Аўтар падрабязна расказвае аб ходзе гэтай барацьбы на розных яе этапах. Пры гэтым звяртаецца ўвага на ўласцівы нашым землякам-вандроўнікам інтэрнацыяналізм. Напрыклад, народнік Эдуард Пякарскі вывучаў мову якутаў, таму што лічыў неабходным рабіць у Якуціі рэвалюцыйную справу таксама, як і на радзіме...

Ведучы гаворку аб дзейнасці нашых землякоў, аўтар звяртае ўвагу і на яе этнаграфічныя фальклорныя і мовазнаўчыя аспекты. Ён упершыню асвятляе навуковую працу Тамаша Зана і Адама Сузіна на Урале і ў Казахстане, Евы Фялінскай у Прыобі, Тамаша Аўгусціновіча на Сахаліне і ў Якуціі, дае першае ў літаратуры падрабязнае апісанне шматвёкага шляху Канстанціна Валасовіча. В. Грыцкевіч адзначае, што Ева Фялінская была першай з даследчыкаў, якія пакінулі звесткі аб барацьбе з прыгняталынікамі ненцаў. Яе праца, выдадзеная на польскай мове, пазней выйшла ў Даніі і Англіі.

Большасць з прыведзеных апавяданняў пра нашых землякоў аўтаружо друкаваў у беларускіх і ўсесаюзных часопісах, два гады назад у «Бібліятэчцы газеты «Голас Радзімы» выйшла яго брашура «Нашы славутыя землякі». Усе яны выклікалі прыхільныя водгукі чытачоў.

Алег ТРУСАЎ.

СПОРТ

Амаль адначасова завяршыліся матчы першынства свету па шахматах сярод мужчын і жанчын, у якіх удзельнічалі толькі савецкія гросмайстры. І Гары Каспараў, і Мая Чыбурданідзе адстаялі свае тытулы ў напружаных паядынках адпаведна з Анатолем Карпавым і Аленай Ахмылоўскай.

Нямала цікавых спаборніцтваў, афіцыйных і таварыскіх, прайшло па многіх відах спорту, дзе ўдзельнічалі беларускія спартсмены.

Гандбалісты мінскага СКА паспяхова стартавалі ў розыгрышы Кубка еўрапейскіх чэмпіёнаў. У першых гульнях з фінскай камандай «Болклубен-46» нашы спартсмены дамагліся перамог з лікам 31:29 і 43:24. Цяпер СКА сустрэнецца ў адной восьмай фінала з шведскай камандай «Рэдбергслід».

Не так даўно Віталь Пясняк стаў чэмпіёнам СССР па барацьбе дзюдо. І вось новы поспех беларускага спартсмена. Ён заняў першае месца на розыгрышы Кубка свету, якое прайшло ў Вене.

Поспех спадарожнічаў і віцябчанцы Ліліі Іванавай. Беларуская спартсменка ў складзе зборнай Савецкага Саюза заваявала залаты медаль на чэмпіянаце свету па скачках на батуце ў Парыжы.

З сямідзесятых гадоў футбалісты Францыі не прайгравалі на сваім полі. Яны носяць тытул чэмпіёнаў Еўропы. І вось у новым розыгрышы першынства кантынента французскія спартсмены ўступілі зборнай СССР, за якую гуляў і мінчанін Сяргей Алейнікаў, з лікам 0:2.

У апошні час беларускіх аматараў спорту радуюць маладыя перспектыўныя спартсмены. Як сенсацыю расцанілі спецыялісты выступленне мінчанкі Наташы Зверавай на Уімблдонскім тэнісным турніры, дзе яна заняла першае месца сярод дзяўчат. Цяпер жа перспектыўная спартсменка стала чэмпіёнкай краіны ўжо сярод дарослых.

Удалыя выступленні на IX летняй Спартакіядзе народаў СССР маладых лёгкаатлетаў А. Фомачкіна, С. Алая, В. Шчастновіча і іншых дазваляюць гаварыць, што ў беларускіх спартсменаў ёсць выдатныя рэзервы.

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1621